

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Sabina Holíková

**Nevyužitelnost stávající judikatury týkající se závěti
v novém občanském zákoníku (89/2012 Sb.)**

Diplomová práce

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Nevyužitelnost stávající judikatury týkající se závěti v novém občanském zákoníku (89/2012 Sb.)*“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 5. 4. 2017

.....

Sabina Holíková

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Václavu Bednářovi, Ph.D., za jeho odborné vedení, ochotný přístup, shovívavost a čas věnovaný v rámci konzultací.

Obsah

Obsah	3
Seznam zkratek	5
Úvod	6
1 Obecné vymezení závěti	8
1.1 Pojem, účel a výklad závěti	8
1.2 Náležitosti a formy závěti	10
1.2.1 Holografní závěť	11
1.2.2 Allografní závěť	12
1.2.3 Závěť ve formě veřejné listiny	13
1.3 Vývoj moderního dědického práva	14
1.3.1 Všeobecný zákoník občanský 946/1811 Sb. z. s.	15
1.3.2 Návrh občanského zákoníku z roku 1937	16
1.3.3 Dědické právo po roce 1948	17
1.3.4 Dědické právo v občanském zákoníku z roku 1964	17
1.3.5 Dědické právo v novém občanském zákoníku (89/2012 Sb.)	18
2 Datování závěti	20
2.1 Úprava datování v jednotlivých zákonících	20
2.2 Jednotlivá rozhodnutí Nejvyššího soudu k datování závětí	21
2.2.1 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004	21
2.2.2 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98	24
2.3 Úvahy de lege lata	27
3 Vedlejší doložky v závěti	31
3.1 Právní úprava vedlejších doložek v jednotlivých občanských zákonících	32
3.2 Jednotlivá rozhodnutí Nejvyššího soudu k vedlejším doložkám	33
3.2.1 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2013, sp. zn. NS 21 Cdo 2214/2012	34
3.2.2 Rozsudek NS SSR ze dne 23. 7. 1983, sp. zn. NS SSR 2 Cz 56/83	36
3.3 Úvahy de lege lata	39
4 Zrušení závěti	42

4.1	Právní úprava zrušení závěti v jednotlivých občanských zákonících.....	43
4.2	Jednotlivá rozhodnutí k zrušení závěti.....	44
4.2.1	Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 5. 1980, sp. zn. Co 127/80.....	44
4.3	Úvahy de lege lata.....	45
Závěr	50
Zdroje	52
Klíčová slova	57

Seznam zkratk

Důvodová zpráva k NOZ	Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku (konsolidovaná verze) z roku 2012
KS	krajský soud
LZPS	Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
MS	městský soud
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
NS	Nejvyšší soud České republiky
NS ČSR	Nejvyšší soud Československé republiky
NS ČSSR	Nejvyšší soud Československé socialistické republiky
NS SSR	Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky
OS	okresní soud
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ50	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ64	Zákon č. 64/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZO	Všeobecný zákoník občanský z roku 1811 zavedený Císařským patent č. 946/1811 z.s., všeobecný občanský zákoník
Vážný	Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky (Vážného sbírka)
Velká novela OZ64	Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje OZ64
VN37	Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937

Úvod

Mors certa hora incerta zní latinské přísloví, tedy smrt je jistá, hodina nejistá. Smrt a právní okolnosti s touto událostí spojené se dotýká každého z nás. Během života vytváříme určité hodnoty, v neposlední řadě ty majetkové a jednou z našich svobod je libovolné nakládání se naším majetkem. K tomu také patří právo rozhodnout se, co se stane s naším majetkem po smrti. Proto zastávám názor, že je potřeba oblast dědického práva upravit precizně, srozumitelně a patřičně v souladu s ústavním pořádkem. Pro mou diplomovou práci jsem si zvolila tuto oblast práva, konkrétně problematiku závětí, které jsou v praxi oblíbené a často užívané. Hlavním důvodem pro výběr tématu nevyužitelnosti stávající judikatury týkající se závětí v novém občanském zákoníku (89/2012 Sb.) je aktuálnost problematiky spojená s rozsáhlou rekonstrukcí soukromého práva.

Změny sociální, ekonomické a politické vedly po roce 1989 k nutným změnám v právním řádu. Odklon od socialistické ideologie vedl k diskontinuitě právní úpravy a bylo proto nezbytné rekonstruovat celou soukromoprávní oblast. V této souvislosti byl v roce 2012 přijat občanský zákoník č. 89/2012 Sb., pro který se vžil název nový občanský zákoník (dále jen „NOZ“), neboť jde o výraznou změnu civilního kodexu po 50 letech. Toto označení budu pro přehlednost a lepší orientaci v textu používat v celé práci.

Již při zřejmém srovnání občanského zákoníku platného do 31. 12. 2013 a NOZ je zřejmé, že se celková úprava velmi rozšířila, v oblasti dědického práva dokonce několikanásobně. NOZ nepokračuje v socialistické ideologii, která směřovala k maximálnímu zjednodušení právní úpravy a omezení práv občanů zejména vlastnického práva a práva pořízení pro případ smrti.¹ Naopak se vrací k tradičním institutům a navrácí liberálnost do soukromoprávních vztahů.² Tímto se otevírá prostor pro zkoumání této oblasti soukromého práva a mám za to, že je nezbytné se touto materií zabývat a věnovat jí patřičnou pozornost.

Cílem této diplomové práce je analyzovat dřívější judikaturu týkající se určitých institutů obsažených v závětech a pomocí účinné právní úpravy obsažené v NOZ vyjasnit důvody nutných změn v rozhodovací praxi civilních soudů, které tento občanský zákoník vyvolá a nastínit možná východiska pro budoucí judikaturu. Metodologicky k dosažení tohoto cíle jsem použila metodu komparační a logickou.³

Literatura k pojetí testamentární dědické posloupnosti v NOZ je již dnes poměrně rozsáhlá. Od roku 2014, kdy se stal NOZ účinným bylo publikováno několik komentářů,

¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 69.

² Důvodová zpráva k NOZ, str. 47.

³ KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníky*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 65-89.

monografií, odborných článků a příspěvků ve sbornících. Ze všech zmiňovaných publikací jsem pro účely napsání této práce čerpala. Velmi přínosnými byly komentáře k NOZ, monografie autorů J. Svobody a O. Kličky *Dědické právo v praxi*.⁴ Pro srovnání a vysvětlení některých pojmů a použití prvorepublikové judikatury byl obrovským přínosem komentář k občanskému zákoníku od pánů F. Roučka a J. Sedláčka.⁵ Cenným zdrojem informací byla také důvodová zpráva k NOZ.⁶ V neposlední řadě musím zmínit odborné články poslední doby, ze kterých jsem čerpala převážně názory autorů na novou právní úpravu a věcné připomínky k jejím nedostatkům či přednostem.

Diplomová práce je systematicky rozdělena do čtyř kapitol. Kapitoly na sebe navazují postupně podle institutů tak, jak je najdeme upraveny za sebou v zákoně. První z nich se věnuje teoretickému vymezení závěti, jejím druhům a vývoji testamentu. V každé další kapitole se již věnuji jednotlivým institutům obsažených v závěti. Po základním vymezení pojmu, vývoji a změnám v právní úpravě, se věnuji dosavadní judikatuře s institutem spojené, následuje úvaha *de lege lata* a nástin předpokládaného vývoje judikatury. Druhá kapitola pojednává o dataci závěti, třetí kapitola obsahuje tematiku vedlejších doložek v testamentu a závěrečná kapitola upravuje zrušení závěti se specifikací tzv. obživnutí závěti.

Tato diplomová práce bohužel nemůže pojmut všechny instituty týkající se závětí, neboť jde o oblast po rekodifikaci neskutečně širokou a rozhodovací praxí soudů téměř netknutou. Proto jsem se pro účely této práce snažila vybrat instituty kontroverzní, nejzajímavější a diskutované. Krátká účinnost NOZ vede autory publikací převážně k teoretickým úvahám, proto se domnívám, že vybrané téma by si zasloužilo větší pozornost, hlubší analýzu, která teď není zcela efektivní bez patřičné aplikační praxe a chybějící judikatury.

⁴ SVOBODA, Jirí, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: Beck, 2014, 408 s.

⁵ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl III.*, (§§ 531 až 858). Praha: V. Linhart, 1936, 680 s.

⁶ ELIAŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s.

1 Obecné vymezení závěti

Závěť neboli testament či poslední pořízení můžeme označit za jeden z nejdůležitějších institutů v oblasti dědického práva, neboť jde o druhý nejsilnější dědický titul.⁷ Institut závěti je vedle dědické smlouvy a dovětky, jedním ze tří institutů, které zákon označuje jako pořízení pro případ smrti.⁸ Testament je nejčastěji užívanou formou pořízení pro případ smrti v praxi.⁹ Není pochyb, že i do budoucna bude testament hojně využíván laickou veřejností k zajištění jejich majetku pro případ smrti, o čemž jsou také přesvědčeni autoři J. Svoboda a O. Klička. Dle jejich názoru, závěti zůstanou nejvyužívanějším pořízením pro případ smrti i do budoucna.¹⁰

Nejen v oblasti samotného dědického práva je testament považován za důležitý. Vlastnické právo je jedním ze základních práv zakotvených v Listině základních práv a svobod¹¹ (dále jen „LZPS“), se kterým oblast dědického práva úzce souvisí. Součástí vlastnického práva je totiž nejen právo svobodně nakládat se svým majetkem za života, ale také zahrnuje možnost vlastníka nakládat s majetkem tzv. mortis causa, pro případ své smrti. Účelem testamentu je, dle výše uvedeného, uspořádání majetkových poměrů pro případ smrti vlastníka (zůstavitele) a to jinak než určuje zákon.

1.1 Pojem, účel a výklad závěti

Občanský zákoník 89/2012 Sb. ve své části třetí, hlavě třetí, v první větě § 1494 odst. 1. definuje závěť jako odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz.¹²

Důvodová zpráva k tomuto paragrafu uvádí, že výše uvedená věta definuje závěť a vytyčuje pojmové znaky závěti. Závěť je tedy jednostranným právním jednáním osoby, která pro případ své smrti zůstavuje alespoň jedné osobě část svého majetku.¹³ Hlavními charakteristickými znaky jsou jednostrannost právního jednání, odvolatelnost tohoto projevu vůle a to, že zůstavitel nemůže nikomu svěřit sepsání závěti a musí tak činit osobně. Ze samotné

⁷ Nejsilnějším dědickým titulem je dědická smlouva.

⁸ §1491 NOZ.

⁹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek IV., (§1475 až 1720)*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 74.

¹⁰ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi...*, s. 53.

¹¹ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

¹² §1494 NOZ.

¹³ Důvodová zpráva k NOZ, k §1494, s. 613.

podstaty tohoto institutu vyplývá, že osobně je třeba chápat i v kontextu dědického práva jako celku, proto zůstavitelem může být jen fyzická osoba.¹⁴

Se základním vymezením pojmu závěti důvodová zpráva upozorňuje na soulad s obecnými požadavky na právní jednání, jak je upraveno v části první NOZ a souvislost § 1494 odst. 1., věty první s následujícími paragrafy konkrétně § 1495, § 1496 a § 1497.¹⁵ Zařazení závěti mezi pořízení pro případ smrti činí tento projev vůle účinným navenek smrti zůstavitele. Okamžik, kdy nastávají právní účinky testamentu, je rozhodný pro určení, kdo je dědicem a jaký podíl na pozůstalosti mu náleží, jak uvádí § 1479 NOZ. Také pro určení procesního práva pro dědické řízení (řízení o pozůstalosti) je okamžik smrti zůstavitele určující, neboť se aplikuje procesní úprava řízení o pozůstalosti v době smrti zůstavitele.¹⁶

Zákonné vymezení závěti a jeho legální definice je velice důležitým aspektem NOZ. Již na začátku při vymezení základních institutů dědického práva si můžeme všimnout, že se zákonodárce odchyluje od občanského zákoníku 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ64“)¹⁷, který zákonnou definici testamentu vůbec neobsahoval. Ta se dovozovala právní teorií a praxí. Znovu navrácení legální definice závěti je zásluha jednoho z nejdůležitějších inspiračních zdrojů pro NOZ a to konkrétně Obecného zákoníku občanského z roku 1811 (dále jen „OZO“), ze kterého dnešní pojetí definice závěti vychází, konkrétně z §§ 552 a 553.¹⁸ Mám za to, že zákonodárce postupoval naprosto správně, když navrátil definici testamentu přímo do zákona, neboť není pro právní řád nic důležitějšího, než mít terminologicky přesně vymezené základní instituty, které jsou pro praxi zásadní, a často laickou veřejností užívané. Tím dnešní úprava dědického práva přispívá k právní jistotě, kterou má právní řád České republiky udržovat, jak požaduje Ústava¹⁹ a zamezí tak zbytečným sporům, o jaké právní jednání jde, a co závěti jako posledním pořízením lze označit a co již nikoliv.

Hlavním účelem závěti je umožnit zůstaviteli volně rozhodnout o tom, jak bude s jeho majetkem nakládáno po jeho smrti. Poslední pořízení proto můžeme chápat jako dispoziční úkon člověka sloužící k realizaci ústavně zaručeného práva vlastnit majetek garantovaného LZPS, jak jsem se již zmiňovala výše.²⁰

¹⁴ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007, s. 52.

¹⁵ Důvodová zpráva k NOZ, § 1494, s. 615.

¹⁶ SVOBODA, KLIČKA: *Dědické právo v praxi ...*, s. 53.

¹⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář k československému zákoníku občanskému...*, s. 73-74.

¹⁹ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ MIKEŠ, MUZIKÁŘ: *Dědické právo: praktická příručka...*, s. 55.

Neuzavře-li zůstavitel dědickou smlouvu, která je nejsilnějším delačním důvodem²¹ či neseíše závěť, nastupuje zákonná dědická posloupnost.²² Tato intestátní dědická posloupnost se řídí principem familiarizace, čímž se dědicem stávají nejbližší příbuzní zůstavitele. Smysl posledního pořízení tedy tkví v tom, že pokud zůstavitel nesouhlasí s tím, jak by měl být po jeho smrti majetek dle zákona rozdělen, ať už jde o osoby, které mají být zákonnými dědici či o velikost podílu na pozůstalosti, jenž jim připadne, může tuto skutečnost zůstavitel změnit právě sepsáním závěti.²³ Naprosto klíčovou je podmínka nezbytná pro platnost testamentu a to skutečnost, že zůstavitel musí být způsobilý pořídit závěť, aby mohl zamezit postupu na základě dědění ze zákona. Protože pokud takovou způsobilost nemá, jeho jednání bude neplatné a intestátní dědické posloupnosti se nevyhne.²⁴

Závěť jako odvolatelné jednostranné právní jednání činěné zůstavitelem osobně, svobodně, vážně, určitě a srozumitelně je třeba vykládat v rámci obecných zásad občanského zákoníku a zvláště v rámci principů dědického práva. Nejvýznamnější zásadou, která citelně ovlivní pojetí dědického práva je zásada závaznosti vůle zůstavitele. Ta se projevuje v ustanovení § 1494 odst. 2 ve větě první NOZ a říká, že závěť je třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Dnes již není rozhodná vůle živých dědiců, jak tomu bylo za účinnosti předchozího občanského zákoníku, ale bude výrazně upřednostňovaná vůle zůstavitele.²⁵

1.2 Náležitosti a formy závěti

Jednostranné právní jednání, aby mohlo být považováno za závěť v legálním smyslu, musí splňovat určité náležitosti. Jelikož jde o specifické právní jednání, musí testament splňovat kromě obecných náležitostí právního jednání, které jsou vymezené v § 545 a násl. NOZ, také vzhledem ke své povaze náležitosti zvláštní upravené v §§ 1494 – 1498 NOZ.

Na začátek je dobré zmínit, jaké náležitosti po materiální stránce musí splňovat právní jednání, abychom jej mohli označit za závěť. Podstatnými obsahovými náležitostmi jsou ustanovení jedné či více osob dědicem a určení alespoň podílu na pozůstalosti či k celé pozůstalosti.²⁶ Dále můžeme samozřejmě zmínit i fakultativní, tedy nepodstatné obsahové náležitosti testamentu, jako je např. zřízení odkazu.²⁷ Aby mohlo být právní jednání legitimně

²¹ Viz §1476 NOZ.

²² Viz ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol.: *Občanský zákoník...*, 2014, s. 9-13.

²³ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011, s. 62-63.

²⁴ Podrobněji MIKEŠ, MUZIKÁŘ: *Dědické právo: praktická příručka...*, s. 56 a násl.

²⁵ Blíže k zásadám dědického práva ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol.: *Občanský zákoník...*, 2014, s. XXV-XXVII.;

²⁶ MIKEŠ, MUZIKÁŘ: *Dědické právo: praktická příručka...*, s. 56.

²⁷ ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol.: *Občanský zákoník...*, 2014, s. 95.

označováno jako závěť, musí být naplněny nejen materiální, ale také formální náležitosti posledního pořízení. Z formálního hlediska zákon vymezuje, že závěť musí mít písemnou formu, která je vyžadována pro platnost posledního pořízení.²⁸ NOZ upravuje určité výjimky, kdy závěť tuto formální náležitost nemusí splňovat, a i přesto půjde o platné právní jednání. Jedná se o institut tzv. závětí s úlevami neboli privilegované závěti, nalezneme je v §§ 1542 - 1550 NOZ.²⁹

Občanský zákoník rozlišuje tři formy testamentů z toho dvě formy závětí jako soukromé listiny – holografní a allografní a závěť ve formě veřejné listiny. Jednotlivé formy testamentu a jejich konkrétní podmínky a náležitosti jsou blíže specifikovány v následujících podkapitolách.

1.2.1 Holografní závěť

Tradiční a nejvíce používanou formou testamentu je tzv. holografní závěť jinak označovaná za závěť vlastnoruční. Jedná se o jednu ze dvou forem posledního pořízení, která se provádí ve formě soukromé listiny. Náležitosti vlastnoruční závěti jsou splněny, pokud zůstavitel projeví svou vůli vlastní rukou nebo jinou částí těla (např. nohou či ústy), přičemž nezáleží, jakým prostředkem je vůle zachycena a na jakém materiálu.³⁰ Může jít o inkoust, propisovací tužku, tuš nebo dokonce křídu a na jakýkoliv předmět, jenž je schopen zachytit a uchovat písmo.³¹

Zákon v § 1533 NOZ vymezuje náležitosti této formy závěti. Aby závěť byla platná, musí být sepsána celá vlastní rukou zůstavitele a vlastní rukou zůstavitele také podepsána. Přitom není rozhodné, v jakém jazyce a jakým písmem pisatel píše, zda tiskacím nebo psacím nebo úhledně, ale jde o samotný fakt psaní vlastní rukou nebo jinou částí těla pisatele. Samozřejmě musí být písmo pro třetí osoby čitelné, aby byl naplněn požadavek srozumitelnosti a nezakládalo tak samotné písmo důvod k neplatnosti.³²

Autoři J. Svoboda a O. Klička ve své knize Dědické právo v praxi u vymezení pojmu holografní závěti zmiňují důležitost formy podpisu a jeho účel. Podpisem je primárně stvrzováno, že jde o autentické právní jednání onoho pisatele, který je pod tímto jednáním podepsán, proto není vhodné, aby byla závěť zakončena podpisem jako Váš Toník či Vaše máma nebo bylo vyznačeno jméno pouze zkratkami. Výše zmiňovaní autoři doporučují nejlépe

²⁸ Viz § 1532 NOZ.

²⁹ Blíže ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2009, roč. 15, s. 44-45.; KŘIVSKÁ, Miloslava. Privilegované závěti. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, s. 9-10.

³⁰ BEDNÁŘ: *Testamentární dědická posloupnost...*, s. 75.

³¹ MIKEŠ, MUZIKÁŘ: *Dědické právo v teorii ...*, s. 102.

³² SVOBODA, KLÍČKA: *Dědické právo v praxi ...*, s. 62.

podepsat se celým jménem nebo alespoň zkratkou prvních jmen a celým příjmením, aby opět nedošlo k situaci, kdy irelevantní podpis založí neplatnost takového právního jednání.³³

Sepsání holografní závěti se jeví pro každého člověka jako snadný a efektivní způsob pořízení pro případ smrti. Popularita takového pořízení je pochopitelná i z důvodu zanedbatelných finančních nákladů na zhotovení testamentu a značná právní jistota, kterou dokument vyvolává. Bohužel nevýhoda takové vlastnoruční závěti často v praxi tkví v tom, že bývá vyhotovena laiky, kteří používají nepřesně právních pojmů a tím dochází k výkladovým nepřesnostem v obsahu takové závěti.³⁴ Sepsání testamentu vlastní rukou s vlastnoručním podpisem dává této soukromé listině určitou právní jistotu. Ověřování pravosti takové listiny na základě rukopisu zůstavitele je snazší, než u ověřování pravosti allografní závěti. Proto právní jistota u vlastnoručně sepsané závěti je větší, než je tomu u závěti allografní. Nicméně největší právní jistota je garantována u závěti sepsané ve formě veřejné listiny, kde pravost podpisu ověřuje přímo notář v ověřovací doložce a také má povinnost přesvědčit se, že při projevu poslední vůle nedojde k žádnému excesu.³⁵

1.2.2 Allografní závěť

Jedná se o formu testamentu, který není sepsán vlastní rukou zůstavitele a nemá ani formu veřejné listiny.³⁶ Jedná se o případy, kdy sám zůstavitel využije moderní technologie či jiné osoby k sepsání obsahu závěti, neboť obvykle již má potíže závěť sepsat vlastní rukou nebo je nevidomý nebo trpí smyslovým postižením, které mu znemožňuje číst a psát. Zákon tak rozlišuje dva druhy allografní závěti - závěť prostou, která je vymezena v ustanovení § 1534 NOZ a speciální zachycenou v §§ 1535 - 1536 NOZ.

Dnešní zákonná definice allografní závěti se ve svém znění de facto neliší od předchozí úpravy občanského zákoníku. OZ64 až do Velké novely³⁷ v roce 1991 neobsahoval tuto formu posledního pořízení a až od roku 1992 ji vymezoval v ustanovení §476b, §476c OZ64. Dnešní úprava je změněná díky předchozím případům vymezuje prostou allografní závěť tak, že se jedná o závěť nenapsanou vlastní rukou zůstavitele, avšak vlastní rukou zůstavitele podepsanou a přede dvěma současně přítomnými svědky zůstavitel výslovně prohlásí, že listina obsahuje jeho poslední vůli.³⁸

³³ SVOBODA, KLIČKA: *Dědické právo v praxi* ..., s. 63.

³⁴ MIKEŠ, MUŽIKÁŘ: *Dědické právo v teorii* ..., s. 104.

³⁵ SVOBODA, KLIČKA: *Dědické právo v praxi* ..., s. 58 - 59.; Blíže § 1538 NOZ.

³⁶ SVOBODA, KLIČKA: *Dědické právo v praxi* ..., s. 63.

³⁷ Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje OZ64, tzv. Velká novela OZ64.

³⁸ § 1534 NOZ.

Oba svědkové musí listinu obsahující poslední vůli podepsat. Tento požadavek nenajdeme přímo v ustanovení definující prostou allografní závěť, ale tato náležitost byla, díky rozšíření paragrafového znění úpravy testamentární dědické posloupnosti, přesunuta do ustanovení týkajících se přímo svědků závětí konkrétně do § 1539 odst. 1 NOZ. J. Svoboda a O. Klička v kapitole zabývající se formami závěti u allografních závětí zdůrazňují, že se jedná o nejčastěji a nejsnadněji zneužívanou formu testamentu a často dochází k jeho falsifikaci, díky čemuž se závěť mnohdy stává meritem sporu o platnost a pravost poslední vůle zůstavitele.³⁹

Speciální podoba allografní závěti pak v §§ 1535, 1536 NOZ je typická zůstavitelovou osobou, která není schopna ze speciálního důvodu sepsat holografní závěť. Zákon pamatuje na zůstavitele nevidomé a osoby se smyslovým postižením, které nemohou číst a psát. V takovém případě zůstavitel nevidomý projevuje poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být nahlas přečtena svědkem, který ji nepsal a zůstavitel před svědky potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. V případě, že zůstavitel je osobou se smyslovým postižením a nemůže-li číst a psát, projeví vůli taktéž před třemi současně přítomnými svědky v listině, jejíž obsah musí být tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, který si zůstavitel zvolí, svědkem, který závěť nepsal. Všichni svědci takovéto závěti musí ovládat způsob dorozumívání, kterým je obsah listiny tlumočen. Zůstavitel opět potvrdí, že obsah listiny je jeho poslední vůlí.⁴⁰ NOZ nepřevzalo úpravu §476c OZ64 a tím omezilo okruh možných zůstavitelů speciální allografní závěti na nevidomé a osoby se smyslovým postižením, které nemohou psát a číst. Už tak tento druh testamentu nebudou moci používat osoby, které neumí číst a psát z jiného než výše uvedeného důvodu osoby např. analfabeti. Negramotný zůstavitel bude moci podle NOZ pořizovat závěť pouze ve formě notářského zápisu.⁴¹

1.2.3 Závěť ve formě veřejné listiny

Závěť ve formě veřejné listiny, jak jej označují §§ 1537-1538 NOZ, garantuje vysokou míru právní jistoty a je zároveň nejméně problémovou formou testamentu, co se týče dokazování platnosti, podle které je v pozůstalostním řízení postupováno.⁴² OZ64 umožňoval pouze pořizování ve formě notářského zápisu v §476d OZ64.⁴³ Důvodová zpráva k NOZ hovoří o tom, že notářský zápis stále zůstává základní formou veřejné listiny, v níž se bude závěť pořizovat, nicméně vzhledem k pořizovací způsobilosti některých osob se občanský zákoník

³⁹ SVOBODA, KLIČKA: *Dědické právo v praxi...*, s. 63.

⁴⁰ § 1535 NOZ.

⁴¹ FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník: komentář IV, Dědické právo (§1475 až 1720)*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 185.

⁴² SVOBODA, KLIČKA: *Dědické právo v praxi...*, s. 58.

⁴³ FIALA, DRÁPAL a kol: *Občanský zákoník...*, s. 189.

nemůže omezit pouze na notářský zápis.⁴⁴ NOZ rozšiřuje tuto možnost o jakoukoliv veřejnou listinu, jak je definována v obecné části zákona konkrétně v §567 NOZ, což je listina vydaná orgánem veřejné moci v mezích jeho pravomoci nebo listina, kterou za veřejnou listinu prohlásí zákon; to neplatí, pokud trpí takovými vadami, že se na ni hledí, jako by veřejnou nebyla.

Jedná se o formu, která je využívána fakultativně v případech, kdy si chce být zůstavitel jistý platností a následné aplikovatelnosti poslední vůle před intestátní dědickou posloupností, aby tzv. nebyl testament zapomenut někde v šuplíku, neboť notář eviduje tyto testamenty v Evidenci právních jednání pro případ smrti.⁴⁵ Pak zde existuje pět případů, kdy je závěť ve formě veřejné listiny obligatorně vyžadována, a to v případě zůstavitele nezletilého nesvéprávného, který dovršil 15 let (§1526 NOZ), zůstavitele omezeného ve svéprávnosti, který v rámci omezení pořizuje (§1528 odst. 1 NOZ), zůstavitele, který nemůže číst a psát, není schopen se podepsat, ani učinit namísto podpisu na listině rukou nebo jinak vlastní znamení a nemůže pořizovat ve formě speciální allografní závěti (§1535 odst. 2 NOZ), ten, kdo se nachází v péči zařízení, kde se poskytují zdravotnické nebo sociální služby nebo jinak přijímal jeho služby a povolal – li za dědice nebo odkazovníka osobu, která takové zařízení spravuje nebo je v něm zaměstnána (§ 1493 NOZ) a naposledy v případě, kdy zůstavitel posledním pořízením zakládá nadaci nebo ústav (§ 309 odst. 1 a odst. 4; § 418 ve spojení s § 309 odst. 1 a odst. 4 NOZ).⁴⁶

U závěti pořízené ve formě veřejné listiny zákon v ustanovení § 1538 NOZ vyžaduje zvláštní náležitost, jejíž charakter je preventivní a je zdůrazňován kvůli zajištění bezvadnosti takového právního jednání.⁴⁷ Ten, kdo závěť sepisuje, se má přesvědčit, zda projev zůstavitelovy poslední vůle se děje s rozvahou, vážně a bez donucení.

1.3 Vývoj moderního dědického práva

Dnešní podoba právní úpravy celého občanského práva tedy i dědického práva samozřejmě závisí na historickém vývoji soukromoprávního odvětví. Pro dnešní podobu institutu závěti a důvody změn, které se v NOZ uplatnily je naprosto zásadní jeho vývoj a právní úpravy dávno minulé, proto následuje alespoň malý exkurz do historie dědického práva.

Dědické právo mělo v římském právu a následně i po dobu středověku primárně aspekt majtkový. Velkou roli zde hrály příbuzenské vazby a schopnost materiálního zajištění vlastní

⁴⁴ Důvodová zpráva k NOZ, §1537, s. 632.

⁴⁵ ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol.: *Občanský zákoník...*, s. 136, podrobněji [online]. Notářská komora ČR, 22. 10. 2014 [cit. 31. 3. 2017]. Dostupné na <https://www.nkcr.cz/casopis-ad-notam/detail/39_173-evidence-pravnich-jednani-pro-pripad-smrti>.

⁴⁶ FIALA, DRÁPAL a kol.: *Občanský zákoník...*, s. 191.

⁴⁷ Tamtéž, s. 192.

rodiny resp. celého svého rodu a tím i zachování majetkové hodnoty pro další generace. Ze Zákona dvanácti desek je zřejmé, že zde existovaly gentily - rody, podle kterých se postupovalo při dědění ze zákona. Dědilo se v rodové posloupnosti a tento způsob byl pro římskou dobu typický.⁴⁸ Také se v případě zákonné dědické posloupnosti jedná o institut starší, než je testamentární dědická posloupnost. Možnost dědění ze závěti se však vyvinula bezprostředně poté.⁴⁹

Byť se dědické právo považuje za právo převážně majetkové, je třeba o něm uvažovat primárně jako o právu osobním a tedy i absolutním. Proto je v systematické římského práva zařazováno na závěr věcných práv. Tato koncepce zůstává a je převzata i do systematiky moderního práva.⁵⁰ V 18. a 19. století začalo docházet k recepci římského práva a právní věda jako taková se vrací k jeho principům a institutům, které se ve středověké době neuplatňovaly. Základním kamenem pro dnešní občanský zákoník a tedy i pro koncepci dědického práva je právní úprava rakouská z 19. století a připravovaná právní úprava v Československé republice v meziválečné době.⁵¹

1.3.1 Všeobecný zákoník občanský 946/1811 Sb. z. s.

Nejdůležitějším mezníkem ve vývoji soukromého práva v českých zemích a jako počátek modernizace občanského práva lze v zásadě považovat vydání rakouského Všeobecného zákoníku občanského neboli též Obecného zákoníku občanského (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch tzv. ABGB) (dále jen „OZO“) z roku 1811. Jeho platnost na našem území byla od 1. 1. 1812 do 31. 12. 1950.⁵² OZO, který byl přijat císařským patentem ze dne 1. 6. 1811, č. 946 Sb. z. s., platil na území všech rakouských resp. německých zemí, ze kterých se Rakousko-Uhersko skládalo. Neplatil však na v území koruny uherské.⁵³

OZO byl v 19. století jedním ze tří významných občanských kodexů v Evropě, vedle francouzského občanského zákoníku a německého.⁵⁴ Pojetí rakouského kodexu je víceméně obecné avšak precizní.⁵⁵ Profesor M. Schauer v monografii 200 let Všeobecného občanského

⁴⁸ VOJÁČEK, Ladislav a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí, 1. díl*. Brno: MUNI Press, 2012, s. 74. Blíže KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 266-289.

⁴⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s. 10.

⁵⁰ VOJÁČEK a kol: *Vývoj soukromého práva...*, s. 74.

⁵¹ Důvodová zpráva k NOZ, s. 47.

⁵² SCHELLEOVÁ, SCHELLE: *Dědické právo podle...*, s. 22.

⁵³ KADLECOVÁ, Marta a kol. *Vývoj českého soukromého práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 102.

⁵⁴ Tamtéž, s. 103.

⁵⁵ DVOŘÁK, Jan a kol. *200 let Všeobecného zákoníku občanského*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 49.

zákoníku označuje tento kodex „v době svého vzniku za moderní a dokonce i průkopnický“⁵⁶. OZO zohledňuje koncepci přirozeného práva a navrácí se k principům římského práva.⁵⁷ Jeho kvalitu spatřuji předně v délce jeho platnosti – na území našeho státu platil až do roku 1950 s drobnými změnami. Navzdory politickým a hospodářským změnám je jedinečnost OZO možné spatřit také ve skutečnosti, že na území Rakouska je účinný s několika novelizacemi dodnes.

Nabízí se otázka, proč se věnuji ve své práci předpisu více jak 200 let starému? Je to především proto, že tento kodex se stává pro úpravu NOZ naprosto zásadním inspiračním zdrojem. Tvůrci právní úpravy dnešního občanského zákoníku se opírali zejména o úpravu OZO, což je dalším důvodem pro uznání kvality tohoto civilního kodexu. Proto pro lepší pochopení úpravy NOZ je vhodné čerpat z tohoto předpisu a také z komentářů k němu sepsaných, zvláště z komentáře k OZO autorů F. Roučka, J. Sedláčka, stejně jako z judikatury, která Všeobecný občanský zákoník provází.⁵⁸

1.3.2 Návrh občanského zákoníku z roku 1937

OZO ovšem nebyl jediným zdrojem současné úpravy občanského práva, byť jako zákoník rakouský platil na území českých zemí až do roku 1949. Po vzniku Československé republiky bylo třeba tento kodex recipovat a přispět tak ke kontinuitě soukromého práva. To se stalo recepční normou ze dne 28. října 1918⁵⁹, díky které Československá republika pojala rakouské i uherské kodexy za své a pokračovala tak platnost dosavadních právních předpisů i po vzniku samostatné Československé republiky. Na území Slovenska a Podkarpatské Rusi však OZO neplatil, neboť měly vlastní právní řády a tím vznikla na území našeho státu dualita práva. Proto v meziválečné době vznikaly snahy o sjednocení práva, aby tento nežádoucí jev odstranily.⁶⁰

Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 (dále jen „VN37“)⁶¹ navázal na jádro OZO a tradice jim uplatňované a především se snažil o mírnou modernizaci tohoto rakouského zákoníku. VN37 byl jedním z výsledků unifikačních prací, který se také stal silným inspiračním zdrojem NOZ. Obrovskou smůlou pro český stát a jeho právní řád bylo politické dění a následná německá okupace našeho území, která na dlouho zmařila další práce na připravovaném občanském zákoníku. I když VN37 nikdy nevešel v účinnost, je tento dokument kvalitní prací

⁵⁶ DVOŘÁK, Jan a kol. *200 let Všeobecného...*, s. 48.

⁵⁷ Tamtéž, s. 23.

⁵⁸ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář k československému zákoníku občanskému...*, 680 s.

⁵⁹ Konkrétně zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.

⁶⁰ KADLECOVÁ a kol.: *Vývoj českého soukromého práva...*, s. 106.

⁶¹ Osnova z roku 1937; tisk č. 844; Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Praha: Státní tiskárna, 1937.

našich tehdejších předních právníků.⁶² Dle mého názoru je chvályhodné, že tvůrci NOZ neopomněli na tento velice zdařilý předpis a rovněž jej využili jako zdroj při tvorbě dnešního občanského zákoníku.

1.3.3 Dědické právo po roce 1948

Ani dění po 2. světové válce nevedlo k přílišnému rozvoji právního řádu. Změna politického režimu na našem území přispěla k sovětizaci právního řádu Československé republiky. Důsledkem toho v našem právním řádu nastala spousta změn, ale nikoliv podporující přirozenoprávní a liberalistický způsob fungování, ke kterému směřovaly původní úmysly zákonodárce, ale naopak došlo k nemalému omezení práv občanů ve snaze uplatnění politické ideologie na našem území nově nastolené. V oblasti občanského práva došlo vzniklou právní úpravou k silnému omezení soukromého vlastnického práva. Tato skutečnost se odrazila i v úpravě dědického práva. Proto bylo naprosto nepřijatelné, aby liberální a přirozené právo reprezentující VN37 byl přijat. V roce 1950 vláda přijímá občanský zákoník (tzv. střední kodex) č. 141/1950 Sb. účinný od 1. 1. 1951 až do 31. 3. 1964 (dále jen „OZ50“). Tím byl nahrazen recipovaný rakouský Všeobecný zákoník občanský z roku 1811.⁶³

Úprava dědění, jak už jsem se zmiňovala výše, byla nakloněna tehdejšímu režimu, tedy zestručněna a zjednodušena s cílem potlačení soukromého vlastnictví. OZ50 zrušil některé formy pořízení pro případ smrti – dědické smlouvy mezi manžely, darování pro případ smrti, některé formy závětí konkrétně společnou závěť manželů, závěti s úlevami.⁶⁴ Celkově intestátní dědická posloupnost se upřednostňovala před jinými formami dědění. Vůle zůstavitele nehrála po jeho smrti žádnou roli a naopak do popředí přicházely zájmy živých osob.⁶⁵

1.3.4 Dědické právo v občanském zákoníku z roku 1964

Dalším v pořadí byl občanský zákoník č. 40/1964 Sb., účinný od 1. 4. 1964 do 31. 12. 2013. Tento zákoník převzal základní principy dědického práva ze středního kodexu.⁶⁶ Musíme si uvědomit, že tento zákoník je taktéž zákoníkem socialistickým a proto zde najdeme stále mnoha omezení týkajících se soukromého vlastnictví a autonomie vůle občanů. Proto OZ64 obecně upravuje jen základní občanskoprávní vztahy, aby stát lépe řídil společnost a plánované

⁶² KADLECOVÁ a kol.: *Vývoj českého soukromého práva...*, s. 108.

⁶³ VOJÁČEK a kol.: *Vývoj soukromého práva...*, s. 75.

⁶⁴ SCHELLEOVÁ, SCHELLE: *Dědické právo podle...*, s. 34.

⁶⁵ ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, roč. 9, č. 5, s. 98.

⁶⁶ SCHELLEOVÁ, SCHELLE: *Dědické právo podle...*, s. 34.

hospodářství.⁶⁷ V oblasti dědického práva je úprava velice strohá a původní znění OZ64 upravuje problematiku dědění v pouhých 28 paragrafech. Formy závěti jsou omezeny, jak jsem se již zmiňovala a nebyla zde původně možnost sepsat závěť allografní.

Životnost OZ64 trvala bez mála půl století díky mnoha novelizacím. Za zmínku stojí novela z roku 1991, účinná od 1. ledna 1992 s č. 509/1991 Sb., označovaná taktéž jako Velká novela OZ64, která reflektuje změnu státního zřízení a přechod na tržní ekonomiku.⁶⁸ Jejím hlavním cílem byla snaha o soulad OZ64 s demokratickými principy a LZPS přijatou v roce 1992. Jedním z projevů tohoto souladu je návrat do oblasti občanskoprávních vztahů autonomie vlastnictví a smluvní autonomie. Od listopadu 1989 se česká společnost snaží budovat demokratický právní stát a k tomu také napomohla tato novela, která dává základ liberální a demokratické soukromoprávní úpravě.⁶⁹ Tato novela je svým rozsahem i významem nejdůležitější avšak byla brána jako provizorium před vytvořením nového civilního kodexu.⁷⁰

1.3.5 Dědické právo v novém občanském zákoníku (89/2012 Sb.)

Nejmladším občanským zákoníkem, který je účinný na našem území je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Tento předpis byl vytvořen s velkým očekáváním a můžeme ho považovat za odraz rekonstrukce celé oblasti soukromého práva. Samotná úprava dědického práva se od předchozí rapidně liší. Je zjevné, že původní úprava obsažená ve 28 ustanoveních (posléze 36) byla nedostatečná. Dnešní dědické právo je upraveno již ve 245 paragrafech. Tento kvantitativní rozdíl evokuje velké změny. Ty se nejen odráží ve výkladu dosavadní judikatury, ale převážně budou ovlivňovat vývoj judikatury soudů pro futuro. Největšími inspiračními zdroji pro dnešní znění paragrafů NOZ byly především OZO a VN37.⁷¹ Komentáře a učebnice, které máme dnes k dispozici k NOZ, samy vycházejí ze zmiňovaných dvou předpisů a čerpají z literatury a judikatury z doby platnosti OZO a z literatury k VN37 tehdy napsané, popř. i diskuzí, které byly VN37 vedeny.⁷² Samozřejmě tyto dva inspirační zdroje úpravy dnešního občanského zákoníku nejsou jedinými. Je potřeba zmínit, že na podobu dnešních ustanovení

⁶⁷ TAUCHEN, Jaromír, SCHELLE Karel. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012, s. 24.

⁶⁸ TAUCHEN, SCHELLE: *Občanské zákoníky: kompletní sbírka...*, s. 26.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Důvodová zpráva k NOZ, s. 41.

⁷¹ Tamtéž, s. 37 - 40.

⁷² Viz DADUOVÁ, Martina, HORÁK, Ondřej. *Nové dědické právo a meziválečná rekonstrukce*. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 1, s. 8-13.

týkajících se dědického práva měl vliv také švýcarský zákoník ZGB, německý, nizozemský, francouzský, québecký zákoník.⁷³

⁷³ ELIÁŠ, Karel. Rekodifikace občanského práva v postmoderní době. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 15, č. 1, s. 1-10.

2 Datování závěti

Při právním jednání je velmi důležité, kdy a za jakých okolností se tento projev vůle navenek koná, ať už z důvodu určení, zda byla jednající osoba vůbec způsobilá k takovému jednání či z jiných důvodů jako např. určení platnosti právního jednání a tím spojených právních účinků takového jednání. Význam datace tkví v případném porovnání více sepsaných závětí jedním zůstavitelem a určení, která je dřívější a která pozdější.

Ottův naučný slovník datum vymezuje z latiny s významem „dáno jest“ a uvádí, že datem je třeba rozumět „především vytknutí doby a místa, kdy a kde se stalo buď projednání toho, o čem listina svědectví dává, nebo vyhotovení (sepsání a zpečetění) a odevzdání straně svědectví toho.“⁷⁴ Profesor J. Krčmář ve své publikaci z roku 1936 definuje datování závěti jako „místo a dobu zřízení testamentu“.⁷⁵

2.1 Úprava datování v jednotlivých zákonících

Předchozí občanský zákoník OZ64 upravoval uvedení data odlišně od současného civilního kodexu. OZ64 striktně trval na uvedení data v závěti tedy na uvedení přesného dne, měsíce a roku, kdy byla závěť podepsána.⁷⁶ Jednalo se o obligatorní formální náležitost každého testamentu. V případě, že v závěti nebylo datum uvedeno, právní následky takového nedostatku vedly k absolutní neplatnosti právního jednání.⁷⁷ Neexistence jiného pořízení pro případ smrti vedlo k intestátní dědické posloupnosti. Mám za to, že šlo o zbytečný formalismus tohoto jednostranného právního jednání, poněvadž k zneplatnění závěti docházelo prakticky až po smrti zůstavitele, kdy nastaly právní účinky testamentu a kdy již nešlo regulérně a řádně formálně opravit závěť tak, aby odpovídala přesným požadavkům zákona.

OZ50 je svým vymezením v § 541 odst. 2. benevolentnější a dnešní úprava se spíše blíží k této koncepci než k dikci OZ64. Datování závěti bylo podstatnou náležitostí testamentu, kdy z listiny musel být patrný den, měsíc a rok, kdy byl testament sepsán. Komentář k OZ50 uvádí, že zákon vyžaduje uvedení přesného dne, kdy došlo k sepsání závěti a chybějící či nesprávné datum vedlo k neplatnosti, která se zkoumala *ex offio*. Dále uvádí, že žádným způsobem nešlo nahradit datum sepsání závěti, ať jiným listinným důkazem či svědectvím. Taktéž nemohlo být datum připojeno později, neboť funkčně má odpovídat skutečnému zřízení testamentu. Nebylo

⁷⁴ Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí – Díl 7, Dánsko-Dřevce, Praha: Argo, 1997, s. 76.

⁷⁵ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. IV. Právo rodinné; V. Právo dědické*; doplnil ANDRES, Bedřich.; editor SPÁČIL, Jiří, 3. doplněné vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 23.

⁷⁶ Viz § 476 odst. 2 OZ64.

⁷⁷ Viz § 40 OZ64.

možné uznat ani závěť bez data za platnou, i když zákonní dědicové uznali závěť za pravou a chtěli, aby byla užita jako základ pro projednací řízení.⁷⁸ Tedy podle OZ50 byla platná závěť, která uváděla přesné datum, ale také závěť, ve které byl specifikovaný den sepsání jiným způsobem např. „v den svých 60. narozenin“ nebo „na Štědrý den roku 1954“. Jestliže z listiny obsahující poslední pořízení nebylo možné stanovit přesný den, nebyla taková závěť platná.⁷⁹

NOZ stejně jako prvorepubliková úprava nevyžaduje obligatorně uvedení přesného data podepsání závěti, dovozujeme tak z jazykového výkladu § 1494 odst. 1 NOZ.⁸⁰ Druhá věta zmiňovaného ustanovení říká, že „není-li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořízena a pořídil-li zůstavitel více závětí, které si odporují nebo závisí-li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího pořízení, je závěť neplatná.“ Tato druhá věta prvního odstavce § 1494 NOZ je jedinou, která se zabývá datací závětí a svým negativním vymezením dovoluje široký výklad v tom, že nijak v současné době nebude vadit závěť bez data, v případě, že si nebude odporovat s jinou či bude jedinou pořízenou zůstavitelem.

OZO ve svém § 578 ve větě druhé uvádí, že datum je fakultativní náležitostí, avšak uvedení data se doporučuje k zamezení případným sporům.⁸¹ Tento paragraf se stal inspirací pro dnešní znění § 1494 NOZ.

2.2 Jednotlivá rozhodnutí Nejvyššího soudu k datování závětí

Restriktivnímu a přehnaně formalistickému výkladu datování závěti v OZ64 odpovídala i soudní praxe. Jak je z výše uvedeného zjevné, díky změně paragrafového znění nebude možné se opírat o dosavadní judikaturu a odkazovat na ni. Naprosto odlišné vymezení institutu datace testamentu musí nutně vést k odlišné rozhodovací praxi. Pro lepší pochopení dnešní právní úpravy v dalších podkapitolách představím rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky (dále jen „NS“) a nástin řešení situací, které v souvislosti s datováním závětí mohou v budoucnosti nastat.

2.2.1 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004⁸²

K potvrzení výše zmiňovaného pojetí datování závěti v OZ64 je klíčový rozsudek NS ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004. K samotnému skutkovému stavu je třeba uvést, že žalobkyně se domáhaly žalobou ze dne 3. 6. 1999 určení neplatnosti závěti, která byla údajně

⁷⁸ HOLUB, Rudolf, *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické*. Praha: Orbis, 157, s. 151-152 (§ 541 OZ50).

⁷⁹ Rozhodnutí KS v Jihlavě, sp. zn. 4 Co 76/54: „Závěť, v níž je uvedeno jako datum ‚Velikonoce 1954‘, je neplatná.“ et al. HOLUB, Rudolf, *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické*. Praha: Orbis, 157, s. 153.

⁸⁰ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 87-110.

⁸¹ ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář k československému zákoníku občanskému...*, s. 113.

⁸² Publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod číslem R25/2006.

sepsána a podepsána zůstavitelkou M. K. dne 4. 7. 1995 před svědky. Důvodem neplatnosti měla být duševní porucha, kterou zůstavitelka v době sepsání trpěla, což ji činilo nezpůsobilou k takovému právnímu úkonu ve smyslu ustanovení § 38 odst. 2 OZ64, účinného v době jednání.⁸³

Obvodní soud pro Prahu 6 jako soud prvního stupně rozhodl, že závěť zůstavitelky je neplatná. Opíral se o závěr, že je zde rozpor obsahu s ustanovením § 476 odst. 2 OZ64⁸⁴ a to proto, že zůstavitelka napadenou závěť podepsala dne 18. 7. 1995, což je jiné datum, než je v textu napadené závěti uvedeno. Proti tomuto rozsudku podaly žalované odvolání. Městský soud v Praze (dále jen „MS v Praze“) jako soud odvolací rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení, protože ten pochybil v procesním postupu. Obvodní soud pro Prahu 6 dodržel při dalším řízení postup vyžadovaný procesními normami a následně vydal rozsudek, ve kterém potvrdil neplatnost závěti zůstavitelky M. K. s totožným odůvodněním.

K odvolání první a třetí žalované MS v Praze potvrdil výše zmíněný rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6, že napadená závěť zůstavitelky M. K. je neplatná. Vycházel ze závěru, že „závěť byla skutečně podepsána až dne 18. 7. 1995“ a že „časový rozdíl v datu, představující více než deset dní, rozhodně nelze označit za bezprostřední časovou souvislost a nemůže se jednat o jednotný právní úkon“, což je důvodem pro neplatnost.⁸⁵

Proti tomuto rozsudku podal druhý žalovaný dovolání, to bylo NS shledáno jako přípustné, neboť napadené rozhodnutí má po právní stránce zásadní význam, konkrétně v otázce, „zda tzv. ověřovací doložka podpisu vyhotovená notářem je součástí allografní závěti pořízení dle § 476b z. č. 99/1963 Sb., Občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“) v tehdejší znění a zda je možný rozšiřující výklad přísnosti formálních náležitostí dle § 476 odst. 2 OZ64 provedený odvolacím soudem a soudem prvního stupně v této věci, aniž by tím došlo k porušení základních práv a svobod, konkrétně práva vlastnit majetek a disponovat s ním a práva na dědění ze závěti“.⁸⁶

Dovolatel tvrdil, že v závěti byl jednoznačně uveden den, kdy zůstavitelka i svědci tuto listinu podepsali, a to den 4. 7. 1995. Dále uvádí, že „ověřování podpisů zůstavitele a svědků závěti není součástí závěti, že výklad soudů ohledně formálních náležitostí závěti je ‚nepřiměřeně striktní‘ a porušuje jednak právo zůstavitelky rozhodnout o svém majetku pro

⁸³ § 38 odst. 2. OZ64: „Rovněž je neplatný právní úkon osoby jednající v duševní poruše, která ji činí k tomuto právnímu úkonu neschopnou.“

⁸⁴ § 476 odst. 2. OZ64: „V každé závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná.“

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004.

⁸⁶ Tamtéž.

případ smrti, jednak právo žalovaných dědit na základě závěti“.⁸⁷ Dále uvádí, že „nebyl dán naléhavý právní zájem žalobkyň na určení neplatnosti závěti, neboť žalobkyně měly podat žalobu na určení, na základě výzvy dle §175k odst. 2 OSŘ“ a nikoliv uplatňovat svůj nárok v rámci dědického řízení.⁸⁸ Napadeným rozsudkem však byla závěť zneplatněna z nedostatku formálních náležitostí. Svým dovoláním druhý žalovaný navrhoval, aby NS zrušil rozsudek odvolacího soudu i jím potvrzený rozsudek soudu prvního stupně a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Dovolání bylo zamítnuto.

NS z hlediska skutkového stavu zjistil, že zůstavitelka M. K., zemřela dne 8. 2. 1998. Pořídila allografní závěť, v níž bylo uvedeno datum 4. 7. 1995. Ověřovací doložka vyznačená na druhé straně listiny, která obsahovala uvedenou závěť, vyplývalo, že zůstavitelka testament tuto závěť vlastnoručně podepsala až dne 18. 7. 1995.⁸⁹ NS konstatoval, že podmínkou ustanovení § 476 odst. 2 OZ64 je, aby se datum, které je v závěti uvedeno, shodovalo s datem, kdy byla listina podepsána.⁹⁰ Avšak toto dovolání zamítl s odůvodněním, že ustanovení § 476 odst. 2 OZ64 se nezmiňuje, kde má být datum uvedeno a je potřeba hledat odpověď v ustanoveních upravujících jednotlivé formy testamentů. „U závěti zřízené v jiné písemné formě (allografní závěti) se svědky musí být den, měsíc a rok, kdy byla závěť podepsána, uveden v textu závěti zapsaném zůstavitelem, popřípadě pisatelem, a to sice – jak bylo již uvedeno – lhostejno, kde v textu závěti, ale takovým způsobem, aby celý text závěti tvořil logický, tj. srozumitelný (vyložitelný) celek (srov. § 35 OZ64).“⁹¹

Tento judikát se zaměřoval na dva stěžejní problémy. Prvním problémem je umístění data v závěti a druhým platnost data vymezeného v ověřovací doložce a skutečnost, zda může nahradit chybějící datum přímo v závěti. První problém NS soud vyřešil pomocí judikatury již dříve jím vydané, kterou se budu zabývat níže. V souladu s předchozí rozhodovací praxí uvádí, že nezáleží na tom, kde je datum (tj. den, měsíc a rok), kdy byla závěť podepsána, uvedeno u allografní závěti. Podstatné je, aby celý text závěti tvořil logický celek.

Druhá část právní věty judikátu mluví o ověřovací doložce (tj. listina o ověření pravosti).⁹² NS v závěru samotného judikátu rozhodl, že „údaj o datu podpisu závěti v ověřovací doložce nemůže nahradit chybějící datum v textu závěti nebo opravit datum v textu

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ § 175k odst. 2. OSŘ: „Závisí-li však rozhodnutí o dědickém právu na zjištění sporných skutečností. Odkáže soud usnesením po marném pokusu o odstranění sporu dohodou účastníků toho z dědiců, jehož dědické právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou. K podání žaloby určí lhůtu. Nebude-li žaloba ve lhůtě podána, pokračuje soud v řízení bez zřetele na tohoto dědice.“

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98.

⁹² Podrobněji SVOBODA, KLIČKA: *Dědické právo v praxi...*, s. 58-60.

závěti, které není datem, kdy byla závěť skutečně podepsána, a to ani v případě, že ověřovací doložka je vyznačena přímo na listině obsahující závěť.⁹³ NS vysvětluje, že testament a ověřovací doložka jsou dvě rozdílné listiny. Testament obsahuje projev vůle zůstavitele a ověřovací doložka dokládá fakt, že zůstavitel testament podepsal a tento fakt dosvědčuje notář, před kterým zůstavitel závěť podepsal a datum na této ověřovací doložce vyznačené prokazuje, kdy byla závěť podepsaná před notářem. Dle NS „údaj o datu podpisu závěti v listině o ověření pravosti podpisu však ani v tomto případě nemůže nahradit chybějící datum v textu závěti nebo opravit datum v textu závěti, které není datem, kdy byla závěť skutečně podepsána, a to již proto, že se jedná o údaj obsažený v listině vždy odlišné od závěti.“⁹⁴

2.2.2 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98⁹⁵

Dalším rozhodnutím, které se týká uvedení data v holografní závěti, je usnesení NS ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98. Toto usnesení je důležité z hlediska následné komparace právních úprav civilních kodexů a pochopení změn, které tvůrci v NOZ zakotvili. Na toto usnesení také upozorňoval ve svém odůvodnění výše zmíněný rozsudek NS z roku 2005.

Dne 30. 11. 1994 bylo zahájeno dědické řízení po zesnulé M. K., která zemřela dne 1. 11. 1994. V tomto řízení bylo zjištěno, že dědičkou ze zákona má být dcera zůstavitelky M. M.. Vnučka zůstavitelky L. V. předložila soudu holografní závěť zůstavitelky. V té zůstavitelka odkazovala část rodinného domu, kterou vlastnila své vnučce L. V. s tím, že si „nepřeje“, aby po ní dědila její dcera M. M. „z důvodu špatných rodinných vztahů mezi nimi“.⁹⁶ Dcera zůstavitelky M. M. namítla, že zůstavitelka v době sepsání závěti nebyla v dobrém psychickém stavu, aby byla schopná rozpoznat své jednání, a dále závěť nevyhovuje požadavkům uvedeným v ustanovení § 476 odst. 2 OZ64, ve znění tehdejších předpisů, neboť v ní není uveden den, měsíc a rok, kdy byla sepsána.⁹⁷

Soud prvního stupně rozhodl, že závěť zůstavitelky je neplatná, protože nesplňuje podmínky platnosti uvedené ve zmiňovaném § 476 OZ64, ve znění tehdejších předpisů. MS v Praze jako soud odvolací rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil. Ve věci samé vycházel z ustanovení § 476 odst. 2 OZ64, který stanoví, že součástí závěti je uvedení dne, měsíce a roku, kdy byla podepsána. Odvolací soud konstatoval, že u holografní závěti se „požadavek vlastní

⁹³ Rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod číslem R44/99.

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98.

⁹⁷ Tamtéž.

„formy“ vztahuje na celý tento právní úkon“ tj. i na náležitost uvedení data dle ustanovení § 476 odst. 2 OZ64 a dospěl k závěru, že testament zůstavitelky neobsahoval uvedení dne, měsíce a roku, kdy byla podepsána, napsané její vlastní rukou, a proto je tato závěť považována za neplatný právní úkon.⁹⁸

MS v Praze v rozhodnutí přihlédl také ke skutečnosti, že došlo ke změně právní úpravy, kdy „původní výslovný požadavek“ uvedený v ustanovení § 476 odst. 2 OZ64, byl Velkou novelou OZ64 „nahrazen obecnějším ustanovením“. Dále konstatoval, že „k této legislativní změně nedošlo proto, aby byl odstraněn požadavek uvádět datum podpisu holografní závěti, nýbrž proto, aby byl jednoznačně zakotven požadavek uvádět datum i u závěti pořízených v jiné formě“. ⁹⁹ Odvolací soud připustil možnost podání dovolání, protože dle jeho názoru má toto usnesení zásadní význam po právní stránce.

Vnučka zůstavitelky v dovolání namítala, že „vlastnoruční závěť musí být ‚pod sankcí neplatnosti‘ vlastní rukou napsána a podepsána. Ostatní náležitosti této závěti (datování jejího podpisu) nemusí být psány vlastní rukou zůstavitele.“¹⁰⁰ Tento zmíněný závěr je podle dovolatelky „zřejmější“ v porovnání s právní úpravou platnou před 1. 1. 1992. Ustanovení § 476 odst. 2 OZ64 platné do 31. 12. 1991 upravovalo požadavek sepsání, datace i podepsání závěti nutně zůstavitelovou vlastní rukou, aby holografní závěť byla platná. Právní úprava platná od 1. 1. 1992 takové požadavky již neobsahuje a zároveň z ustanovení §476a OZ64¹⁰¹ vyplývá, že holografní závěť je možné datovat i jinak, než vlastní rukou zůstavitele.

V tomto případě zůstavitelka závěť podepsala dne 6. 12. 1993, což vyplývá z ověřovací doložky. Dovolatelka zastává názor, že testament proto vyhovuje požadavku ustanovení § 476 odst. 2. OZ64, ve znění tehdejších předpisů, neboť v ní je uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána a navrhuje, aby NS usnesení obou nižších soudů zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení.

NS rozhodl kladně o přípustnosti dovolání a ve svém rozsudku vymezil obecně pojem závěti. Poté se vyslovil k náležitostem, které musí pod sankcí neplatnosti každá (tedy i holografní) závěť obsahovat. Konstatoval, že patří zde též uvedení dne, měsíce a roku, kdy byla závěť podepsána. Pokud má být datum uvedeno v holografní závěti vlastní rukou nebo ne, je potřeba posoudit. „V první řadě je podstatné, že tato náležitost závěti je uvedena v druhém odstavci ustanovení § 476 OZ64. Z tohoto zařazení vyplývá, že požadavek, že ‚v každé závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná‘, se vztahuje

⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98.

¹⁰¹ § 476a OZ64: „Vlastnoruční závěť musí být vlastní rukou napsána a podepsána, jinak je neplatná.“

k ustanovení § 476 odst. 1. OZ64, v němž jsou vypočteny všechny formy, v nichž závěť může být zůstavitelem porížena. Požadavek uvedený v ustanovení § 476 odst. 2 OZ64 tedy znamená, že den, měsíc a rok, kdy byla závěť podepsána, platí (srov. slova „V každé závěti...“) jak u závěti napsané vlastní rukou zůstavitele, tak i u závěti zřízené v jiné písemné formě za účasti svědků nebo u závěti zřízené ve formě notářského zápisu.“¹⁰²

Ustanovení § 476 odst. 2 OZ64 nspecifikuje, jak musí být v závěti den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, uveden. Dovolací soud proto dochází k závěru, že odpověď je třeba hledat u jednotlivých forem závěti - u závěti zřízené notářským zápisem musí být datace uvedena v notářském zápisu, u allografní závěti musí být datum uveden v textu závěti napsané zůstavitelem, popř. pisatelem a u holografní závěti musí být všechny náležitosti (celý text) závěti napsány vlastní rukou zůstavitele. A proto v případě, že by datum (den, měsíc a rok), kdy byla závěť podepsána, bylo v závěti uvedeno někým jiným než zůstavitelem, není možné hovořit o tom, že by závěť byla zůstavitelem napsána jeho vlastní rukou.¹⁰³

Následně NS vysvětluje, proč není možné úspěšně argumentovat porovnáním platné právní úpravy účinné od 1. 1. 1992 s právní úpravou holografní závěti účinnou do 31. 12. 1991. NS primárně argumentoval tím, že OZ64 účinný ve znění do 31. 12. 1991 upravoval pouze holografní závěť a závěť porízenou ve formě notářského zápisu, přičemž náležitosti druhé zmiňované formy nebyly upraveny v OZ64 v tehdejší znění, ale v zákoně č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (dále jen „notářský řád“), ve znění tehdejších předpisů (srov. §91 a násl. tohoto zákona). Naproti tomu právní úprava OZ64 účinná od 1. 1. 1992 umožňovala pořizovat testament i ve formě allografní a změna, kterou Velká novela OZ64 přinesla, neznamená nic jiného než požadavek na dataci závěti ve všech formách testamentů, které nově v té době OZ64 obsahoval. „Na tom že u holografních závětí musí zůstavitel pod sankcí neplatnosti uvést den, měsíc a rok, kdy závěť podepsal, se nic nezměnilo; stejný závěr nyní vyplývá z ustanovení § 476 odst. 1 a §476a OZ64.“¹⁰⁴

V posuzovaném případě bylo zjištěno, že u holografní závěti zůstavitelky nebyl její vlastní rukou uveden den, měsíc a rok, kdy byla závěť podepsána. Listina obsahovala pouze ověřovací doložku, která dokazovala, kdy zůstavitelka podepsala knihu pro ověřování u příslušného orgánu tedy notáře. NS za tohoto skutkového stavu souhlasil s právním názorem odvolacího soudu, že výše zmíněná závěť je neplatným právním úkonem, protože neobsahuje datum sepsání závěti. Navzdory tomu NS rozhodnutí obou nižších soudů zrušil a věc vrátil

¹⁰² Usnesení NS ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Usnesení NS ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98.

k dalšímu řízení, neboť zde byla procesní vada řízení.¹⁰⁵ Závěr NS ohledně civilněprocesních vad není pro mou práci nijak důležitý.

2.3 Úvahy de lege lata

Tvůrci NOZ zvolili koncepci odlišnou od OZ64 a částečně se inspirovali úpravou OZO, dle které je datace jen fakultativní náležitosti, jak jsem se již zmiňovala výše. Dnešní právní úprava ne zcela přebírá koncepci OZO. Datum v závěti je dnes sice fakultativní náležitosti, ale nejsou zde podrobně vyřešeny možné rozkoly v případě nejednoznačnosti platnosti jednotlivých závětí, jak tomu bylo v OZO v jeho §§ 713-716.¹⁰⁶ Důvodová zpráva k NOZ nehovoří o pohnutce tvůrce zákona ke změně formálních náležitostí závěti, konkrétně této formulaci fakultativního požadavku datace posledního pořízení, proto se můžeme jen domnívat, jak tvůrci zamýšleli možné spory řešit.

Z dikce § 1494 odst. 1 věty druhé NOZ můžeme a contrario konstatovat, že závěť bez data bude v jistých případech také platná.¹⁰⁷ Totéž platí v případě, že bude existovat vícero závětí bez datace vyhotovené jedním zůstavitelem, a pokud nebudou navzájem v kolizi, či nebudou právní účinky záležet na určení doby. Dnes tedy nejen závěť bez data bude obecně platná, ale také závěť s vágním uvedením data nebude odporovat znění zákona jako např. „pořídil v srpnu 2015“ nebo „podepsal na Štědrý den roku 2016“, „v den mých šedesátých narozenin“.¹⁰⁸ Tento závěr vyplývá zejména z interpretace samotného textu zákona předně z jazykového výkladu začátku § 1494 odst. 1 věty druhé NOZ „není-li zřejmé...“. Formulace slov vede k logickému závěru, že není nutné přesné určení dne, měsíce a roku, kdy byla závěť sepsána, ale mělo by být zřejmé, kdy byla pořízena.¹⁰⁹

Docházím k závěru, že benevolentní pojetí datace v dikci NOZ vede k širokým možnostem sepsání závěti. V rámci uplatnění jedné z hlavních zásad dědického práva - autonomie vůle zůstavitele resp. zásadě zachování vůle zůstavitele je třeba hledět na závěť jako na platnou. Proto pokud bude potřeba a v silách dědiců popř. notáře, měli by se snažit zjistit časový údaj a různými možnými důkazními prostředky jej dohledat (např. svědectvím,

¹⁰⁵ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 11.1998 sp. zn. 21 Cdo 586/98.

¹⁰⁶ Srovnej ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář k československému zákoníku občanskému...*, s. 305-310.

¹⁰⁷ ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 3, s. 7.

¹⁰⁸ ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol.: *Občanský zákoník...*, 2014, s. 75.

¹⁰⁹ Podrobněji MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva...*, s. 87-110.

znaleckým posudkem, z razítka poštovního doručitele na obálce dopisu apod.), kdy byl testament pořízen.¹¹⁰

Autoři J. Svoboda a O. Klička ovšem doporučují v případě testamentů ve formě soukromé listiny uvádět přesně datum, tak jak tomu bylo obligatorně za OZ64, a to z důvodu zachování právní jistoty. Domnívají se, že zákonodárce nechtěl odstranit nutnost určení data, kdy byla závěť sepsána, ze zákona, nýbrž jen rozvolnit formálnost předchozí právní úpravy. Přece jenom určení data zřízení závěti souvisí se způsobilostí závěť vůbec pořídit. Kdyby tedy nebylo možné vůbec určit období, kdyby byl testament pořízen, nebylo by možné určit, zda zůstavitel vůbec byl způsobilý k jeho pořízení.¹¹¹ Tento názor zastává i F. Pěcha. Dle jeho názoru „je opravdu žádoucí, aby uvádění data při pořizování závětí (ať holografních nebo alografních) nebylo podceňováno a v těchto listinách uváděno, přestože to nový občanský zákoník výslovně neukládá“.¹¹²

S tímto názorem se naprosto ztotožňuji, neboť každé právní jednání, které člověk činí, souvisí s jeho způsobilostí jej vůbec vykonat. V každém případě, je zde velká míra právní nejistoty a i když dle NOZ máme na právní jednání spíše hledět jako na platné, než jako na neplatné¹¹³ je úplné neuvedení data problematické. Osoba, která jej učinila, se již nemůže nijak vyjádřit, opravit či změnit takové právní jednání. Tím nechci negativně hodnotit myšlenku zákonodárce, aby datum nebylo obligatorní náležitostí. Striktnost předchozí úpravy byla dle mého názoru zbytečná a rozmělnění této náležitosti mi přijde v naprostém pořádku. Nevidím nikterak logické, aby byla absolutně zneplatněna závěť, ze které vyplývá, jaký den, měsíc a rok byla pořízena jen proto, že to v této listině není uvedeno zcela přesně. Uvede-li zůstavitel datum ve formě jiné jako např. „v den mých šedesátých narozenin“ jsme přece schopni přesně zjistit, který den to je, díky jiným důkazním prostředkům jako je rodný list či výpis z matriční knihy. Navíc mi přijde proti smyslu a zásadám celého soukromého práva vyžadovat naprostý formalismus u sepisování závětí, kdy je zůstavitel, zaprvé často úplný laik a nezná přesné zákonné náležitosti závěti, a zadruhé často sepisuje závěť v emocionálně vypjaté chvíli, kdy na sklonku svého života rozhoduje o svém majetku.

Je ovšem logické a nepochybné, že datování písemných právních jednání obzvlášť závětí zůstane důležitou náležitostí, neboť určení období, kdy k takovému jednání došlo, hraje

¹¹⁰ Srovnej ROUČEK, SEDLÁČEK: *Komentář k československému zákoníku občanskému...*, s. 309. Podobně HULMÁK, Milan, BEZOUŠKA, Petr a kol. *Stará judikatura ve světle nových zákonů*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2012, s. 24.

¹¹¹ SVOBODA, KLIČKA: *Dědické právo v praxi...*, s. 61-62.

¹¹² PĚCHA, František. *Závěť bez data? To bych nedoporučoval!*. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 1, s. 14.

¹¹³ § 574 NOZ.

nemalou roli pro platnost a pravost závěti. Avšak striktní zákonný požadavek pro uvedení data, není dle mého názoru nezbytně nutné. Rozhodnutí NS uvedené v předchozí podkapitole, již nebude nadále možné v soudní praxi používat. Dnes není rozhodné, kde a jestli je datum podpisu závěti uvedeno, zda je datum napsáno vlastní rukou zůstavitele v holografní závěti či nikoliv, protože nemusí být uveden vůbec, pokud neexistuje další testament, který by byl v rozkolu s původním.

Musím podotknout, že problematika nedatovaných závěti se týká pouze závěti pořízených pouze ve formě soukromé listiny. U závětí, které budou pořízeny ve formě veřejné listiny, nikdy nemůže dojít, k situaci, kdy nebude zřejmé, v který den byly podepsány. Mám totiž za to, že závěr NS v obou výše uvedených judikátech o tom, že datum uvedené v ověřovací doložce nemůže nahradit datum závěti, dnes nebude použitelný a stane se obsoletním. Dikce zákona hovoří o zřejmosti datace, proto zastávám názor, že datum uvedené na ověřovací doložce bude stačit pro určení údaje, kdy byla závěť pořízena. § 1494 NOZ jasně ustupuje od striktního formalismu předchozí úpravy a proto nevidím překážku v tom, proč by datum z ověřovací doložky nemohlo být určujícím údajem o době pořízení závěti.

Na otázku, jak budou naše soudy reagovat na případné spory v případě datování testamentů, nejsem schopná odpovědět, avšak náповědou může být judikatura jiných států jako např. Polsko. Polská právní úprava např. narazila v souvislosti s datací závěti na spor, který rozhodl až polský Nejvyšší soud. Problém nastal u nedatovaných závětí. Stejně jako v NOZ polská právní úprava v art. 949 § 2 Kodeksu cywilnego neobsahuje u holografních závětí obligatorní náležitost v podobě datování závěti. Neuvedení data tak automaticky nezpůsobí neplatnost takového právního jednání a to v případě, že nevyvolá pochybnosti o způsobilosti zůstavitele v pořízení poslední vůle nebo není pochybnost o obsahu či korelaci více testamentů.¹¹⁴ Vystala tedy otázka, zda v případě neuvedení data sepsání závěti způsobí neplatnost testamentu i poté, co jsou pochybnosti uvedené v art. 949 § 2 Kodeksu cywilnego odstraněny během soudního procesu. Polský Nejvyšší soud svým rozhodnutím vyřešil tuto nejasnost ve prospěch platnosti takové závěti s odůvodněním, že pokud jsou pochybnosti

¹¹⁴ Ustawa Dz. U. 1964 nr 16 poz. 93 z dnia 23 kwietnia 1964 r., Kodeks cywilny. Blíže PIETRZYKOWSKI, Krzysztof (ed). *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450-1088*. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2013, 1076 s.

odstraněny, nic nebrání platnosti takového nedatovaného testamentu.¹¹⁵ Analogicky tento závěr dovedil polský Nejvyšší soud také pro závěti allografní.¹¹⁶

¹¹⁵ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23. 10. 1992, sygn. akt III CZP 90/92: „Brak daty w testamencie własnoręcznym pociąga za sobą jego nieważność tylko wtedy, gdy postępowanie sądowe nie doprowadzi do usunięcia wątpliwości, o których mowa w art. 949 § 2 k.c. Przy ich wyjaśnianiu sąd bierze pod uwagę także dowody wskazujące sporządzenia testamentu.”

¹¹⁶ Podrobněji Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 1977, sygn. akt IV CR 494/77.

3 Vedlejší doložky v závěti

Dnešní soukromoprávní úprava byla inspirována VN37 a OZO, institut vedlejších doložek není výjimkou a tvůrci zákona v tomto případě také čerpají VN37. Důvodová zpráva k NOZ uvádí vedlejší doložky dvojího druhu. Prvním druhem je možnost povolat vykonavatele závěti, a druhým jsou označeny podmínky, doložení času a příkazy.¹¹⁷ Pro mou diplomovou práci je relevantní pouze skupina druhá a proto chápeme pojem vedlejších podmínek v užším slova smyslu a to, podmínky, doložení času a příkazy.

NOZ upravuje tuto materii v §§ 1551 až 1574. Dikce současného zákona uvádí v § 1551 odst. 1., že zůstavitel může uvést v závěti podmínku, doložení času nebo příkaz. § 1551 odst. 2. NOZ směřuje k ochraně dědice a vymezuje, ke kterým vedlejším doložkám se nebude přihlížet. Sice koncepce NOZ silně podporuje pořizovací volnost zůstavitele, ale není možné, aby tato volnost směřovala k šikanoznímu jednání zůstavitele vůči dědicům, proto odst. 2. pamatuje na tuto skutečnost a omezuje zůstavitele tak, že se nebude přihlížet k vedlejším doložkám, které budou směřovat ke zřejmému obtěžování dědice nebo odkazovníka ze zjevné zůstavitelovy svévole, budou odporovat veřejnému pořádku, anebo bude-li vedlejší doložka nesrozumitelná.

Podmínky, dříve označované jako výminky, které může zůstavitel stanovit závětním dědicům, pak nalezneme v ustanoveních §§ 1561 – 1563 NOZ. Tato úprava navazuje na obecná ustanovení podmínek, která jsou obsažena v obecné části NOZ a to konkrétně v §§ 548 a 549. Autoři Svoboda a Klička definují podmínku jako „stanovení možnosti pro případ, že nastane skutečnost rozhodná pro vznik nebo zánik právních následků jednání.“¹¹⁸ Zákon rozlišuje podmínku odkládací neboli suspenzivní, a rozvazovací neboli rezolutivní (§ 548 odst. 2, odst. 3 NOZ). Jak autoři komentovaného znění zákona upozorňují, je třeba pamatovat, že existují obecná pravidla pro užití podmínek, která je třeba respektovat i vzhledem k podmínkám obsažených v závěti. Podmínku musí splnit osoba, která je v závěti označena, nedojde tedy ke splnění podmínky osobou odlišnou, která jedná ve prospěch oprávněné osoby. Dále je třeba pamatovat na § 549, který poznamenává zmaření splnění podmínky a následného prospěchu z takového jednání.¹¹⁹

Další vedlejší doložkou v závěti, kterou nalezneme v §§ 1564 - 1566 NOZ, je **doložení času**. Opět nalezneme ustanovení v obecné části NOZ, přesně § 550 NOZ, na které musíme pamatovat. Ale ani tento paragraf nedefinuje doložení času. Touto další možnou vedlejší

¹¹⁷ Důvodová zpráva k NOZ, § 1551, s. 639-640.

¹¹⁸ SVOBODA, KLIČKA: *Dědické právo v praxi* ..., s. 74.

¹¹⁹ FIALA, DRÁPAL a kol: *Občanský zákoník*..., § 1561, s. 240.

doložkou v závěti rozumíme „stanovení doby, o které je jisté, že nastane pro vznik nebo zánik právních následků jednání.“¹²⁰ Na první pohled by se zdálo, že doložení času a podmínka v závěti jsou dva obsahově totožné pojmy. Je pravdou, že jsou si velmi podobné, avšak doložení času vymezuje, že dědic nebo odkazovník nabývá majetek jen na určitou dobu nebo až po určité době. Tento časový mezník musí vždy nastat, na rozdíl od podmínky, která nastat nemusí. Profesor E. Tilsch vysvětluje rozdíl mezi doložením času a podmínkou ještě takto: „Od výminky rozeznává se čas svou jistotou. Přejde však jen na jistotu, zda-li nastane, ne na jistoty, kdy nastane.“¹²¹ V případě, že zůstavitel ale určí takový okamžik jako doložení času, který nemůže z logiky nastat, bude se hledět na toto doložení času jako na nemožnou podmínku.¹²²

Třetí a zároveň poslední zákonem upravená forma vedlejší doložky v závěti je příkaz také označovaný jako *modus*. Jeho úprava je obsažena v §§ 1569 - 1572 NOZ. Výslovnou definici příkazu však v těchto ustanoveních bohužel nenalezneme. Profesor J. Krčmář vysvětluje *modus* takto: „Testátor může dědici naříditi, aby zanechaným jměním nebo jeho částí nakládal určitým způsobem, po případě, aby něco vykonal nebo něčeho opominul.“¹²³ Pro lepší představu JUDr. L. Muzikář uvádí definici příkazu i s příklady, a to „příkazem zůstavitel dědici nebo odkazovníkovi nařizuje, aby něco vykonal (např. vystudoval vysokou školu), něčeho se zdržel (jde pak o zákaz, např. zákaz po dobu pěti let zcizit nabytý majetek) nebo něco strpěl (např. strpěl užívání nemovitosti sestrou zůstavitele).“¹²⁴ JUDr. V. Bednář přidává, že nejběžnějším případem příkazu v době platnosti OZO bylo vypravení pohřbu nebo postavení hrobky.¹²⁵ Je třeba podotknout, že byť je právní úprava *modusu* v NOZ obsažena pouze ve 4 paragrafech, je oproti zbývajícím vedlejším doložkám, znění těchto ustanovení velice rozsáhlé a podrobné.

3.1 Právní úprava vedlejších doložek v jednotlivých občanských zákonících

Politické dění v minulém století mělo nesmírný vliv na náš právní řád. Je nezpochybnitelné, že vliv socialismu na našem území rozboural absolutně soukromoprávní úpravu tak, aby odpovídala dané ideologii. Proto se nemůžeme divit, že z předchozí dva občanské kodexy (z roku 1950 a 1964) se věnují této problematice v nejmenší možné míře. OZ50 v ustanovení § 550 upravuje ve velmi omezeném rozsahu vedlejší doložky v závěti.

¹²⁰ SVOBODA, KLIČKA: *Dědické právo v praxi* ..., s. 76.

¹²¹ TILSCH, Emanuel. *Občanské právo: Část všeobecná*. Editor Jiří SPÁČIL. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 18.

¹²² BEDNÁŘ: *Testamentární dědická poslušnost*..., s. 133-134.

¹²³ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. IV. Právo rodinné; V. Právo dědické*..., s. 46.

¹²⁴ MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo podle nového občanského zákoníku. In SUCHÁ, Ludmila, MOKRÝ, Antonín (ed). *Sborník přednášek a článků k novému občanskému zákoníku (2013-2014)*. Praha: PS JČP, 2014, s. 121.

¹²⁵ BEDNÁŘ: *Testamentární dědická poslušnost*..., s. 134.

Tehdejší úprava měla za cíl neomezovat právní nástupce zůstavitele v nakládání s nabytým majetkem. Institut vedlejších doložek tedy nevyhovoval hlavním principům tehdejšího dědického práva, upřednostňování vůle živých před vůli mrtvých.¹²⁶ OZ64 přistupoval k vedleším doložkám mnohem striktněji než jeho předchůdce. V § 478 OZ64 vyloučil zcela právní následky připojených podmínek resp. vedlejších doložek v závěti.

Autoři komentovaného znění NOZ uvádějí, že povolení užívání vedlejších doložek v závěti a jejich právní úprava je „nejvýraznějším symbolem odklonu nové právní úpravy od předchozích občanských zákoníků éry socialismu.“¹²⁷ Proto není žádným překvapením, že i pro tento institut je inspiračním zdrojem právě VN37 a OZO.¹²⁸ I když dnešní právní úprava podmínek, doložení času a příkazů je velmi podobná §§ 695-701 OZO, neodpovídá této úpravě zcela. O. Frinta správně poznamenává, že OZO vznikl v „jiných sociálních souvislostech“ a proto není možné převzít úpravu OZO v celém rozsahu.¹²⁹ Příkladem je § 700 OZO, který upravuje možnost výminky, že dědic nebo odkazovník neuzavře manželství s určitou osobou. Taková podmínka je v dnešní době naprosto nepřijatelná a zasahující do základních lidských práv dědice či odkazovníka. Přesto interpretace ustanovení OZO upravujících vedlejší doložky v testamentu jsou použitelné do jisté míry i dnes pro výklad NOZ. Ve VN37 je tento institut upraven v § 511 a násl. a je hlavním inspiračním zdrojem pro úpravu § 1551 a násl. NOZ. A jak uvádí důvodová zpráva k NOZ znovuzavedením vedlejších doložek v testamentu se naše právní úprava přibližuje k „standartním evropským zákoníkům“.¹³⁰

3.2 Jednotlivá rozhodnutí Nejvyššího soudu k vedleším doložkám

Je zjevné, že s úpravou předchozích civilních kodexů a konkrétně v OZ64 výslovného zákazu použití podmínek, doložení času či příkazu, musí nutně dojít v soudní praxi ke změně, neboť dosavadní rozhodnutí soudů se stanou pro futuro nepoužitelnými. V následující podkapitole alespoň malý exkurz do současné judikatury a následné vysvětlení, proč není aplikovatelná na právní úpravu NOZ a jak bude s pravděpodobností postupováno de lege lata s přirovnáním k prvorepublikové judikatuře.

¹²⁶ FIALA, DRÁPAL a kol: *Občanský zákoník...*, § 1561, s. 239.

¹²⁷ Tamtéž, s. 220.

¹²⁸ Důvodová zpráva k NOZ, §1551, s. 640.

¹²⁹ FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu NOZ, *Právník*, 2008, roč. 147, č. 11, s. 1214.

¹³⁰ Důvodová zpráva k NOZ, § 1551-1552, s. 639-640.

3.2.1 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2013, sp. zn. NS 21 Cdo 2214/2012¹³¹

Nesmírně důležitým rozhodnutím týkající se vedlejších doložek v závětech je usnesení NS ze dne 18. 6. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2214/2012 z nedávné doby. OS v Táboře bylo zahájeno řízení o dědictví dne 22. 10. 2003. Po podání žaloby na určení, zda je pozůstalá dcera Y. P. dědičkou po zůstaviteli rozhodl, že nejsou dány důvody pro vydědění a proto je dědičkou po zůstaviteli M. Č.. Následně určil obvyklou cenu majetku po zůstaviteli. Proti rozhodnutí OS v Táboře v roce 2007 se odvolal pozůstalý syn M. Č., ale se svým odvoláním neuspěl. Díky neúspěchu ve věci podal také dovolání, které NS odmítl pro nepřipustnost.

OS v Táboře tedy dne 15. 10. 2010 vydal usnesení, kterým určil obvyklou cenu majetku zůstavitele a vyčíslil čistou hodnotu dědictví v době smrti zůstavitele. Dále rozhodl, s kým bude jednat v řízení, protože v průběhu dědického řízení vznikl spor o platnost závěti sepsané ve formě notářského zápisu ze dne 29. 7. 1992. Rozhodl tak, že dědici ze závěti jsou syn zůstavitele M. Č. a dcera zůstavitele A. Č.. Dle výše zmíněné závěti jsou dědici ideální jedné poloviny domu v Táboře a ideální jedné poloviny stavební parcely v Táboře stejným dílem. Soud prvního stupně vycházel ze zjištění, že zůstavitel M. Č. zanechal výše zmíněnou závěť, ve které „odkazuje dům čp. se stavební parcelou v k. ú. Tábor svému synovi“ a „stanovuje, že syn bude povinen vyplatit své sestře A. Č. finanční částku rovnající se jedné polovině hodnoty“ těchto nemovitostí „do pěti let od úmrtí zůstavitele“.¹³² Posouzení otázky platnosti závěti OS v Táboře posoudil jako otázku právní.

K obsahu závěti se dědicové postavili rozdílně. Manželka zůstavitele J. Č. a dcera A. Č. namítaly, zaprvé že zůstavitel v závěti nakládá s majetkem, ke kterému neměl výlučné vlastnické právo a zadruhé, že neplatnost podmínky odkladu zaplacení vypořádání ceny, ke které by se na základě § 478 OZ64, v tehdejší znění, nemělo přihlížet. Syn zůstavitele M. Č. prohlásil, že považuje závěť za platnou, k termínu výplaty částky se nepřihlíží. Dle jeho názoru A. Č. má nabýt polovinu hodnoty nemovitostí v penězích. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že závěť zůstavitele je platná jen ohledně ideální poloviny domu v Táboře a ideální poloviny stavební parcely v Táboře. Lhůta k vyplacení dědického podílu neovlivňuje platnost závěti a konstatuje, že stejně by se na lhůtě dědicové museli dohodnout, neboť soud nemůže lhůtu určit.

KS v Českých Budějovicích na základě odvolání M. Č. zhodnotil rozhodnutí soudu prvního stupně kladně v tom, že při námitkách proti platnosti závěti jde o právní posouzení věci

¹³¹ Dostupný v databázi ASPI nebo na elektronických stránkách Nejvyššího soudu [cit. 27. 3. 2017]. Dostupný na:

<[¹³² Usnesení NS ze dne 18. 6. 2013, sp. zn. NS 21 Cdo 2214/2012.](http://nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/7ACB7624D5779316C1257BB70043504D?openDocument&Highlight=0,></p></div><div data-bbox=)

a proto OS v Táboře mohl posuzovat podmínky dědického práva. Odvolací soud ale oponuje závěru soudu prvního stupně tím, že nemohl řešit případný spor dědiců o výši jejich dědických podílů, pouze mohl řešit, se kterou osobou jako závětním dědicem bude dále jednáno. Dále dovodil z textu závěti, že zcela jednoznačně odkázal uvedené nemovitosti svému synovi M. Č., a to v ideální polovině hodnoty nemovitostí. Nejpodstatnějším závěrem pro mou práci však je vyjádření odvolacího soudu k platnosti závěti. Ve svém usnesení odvolací soud dospěl k závěru, že „příkaz zůstavitele, aby pozůstalý syn M. Č. vyplatil své sestře A. Č. polovinu hodnoty nemovitostí, je podmínkou ve smyslu § 478 OZ64 (v tehdejší znění), která nemá žádné právní následky a že závětním dědicem dle závěti zůstavitele ze dne 29. 7. 1992 je pouze pozůstalý syn M. Č.“¹³³

Dcera zůstavitele A. Č. podala dovolání s argumentací, že odvolací soud chybně vyložil závěť zůstavitele. V textu závěti je mimo jiné napsáno: „Po své smrti odkazuji dům se stavební parcelou v Táboře svému synovi M. Č.“. V dalším odstavci: „Můj syn M. Č., shora jmenovaný, bude povinen vyplatit své sestře A. Č., finanční částku rovnající se jedné polovině hodnoty shora uvedeného domu a stavební parcely v Táboře, a to do pěti let od mého úmrtí.“ a v dalším odstavci: „Veškerý ostatní majetek, nechť se dědí ze zákona.“¹³⁴ Dovolatelka namítala, že „druhou větu prvního článku závěti nelze oddělovat od věty první ani tuto druhou větu vykládat jako podmínku ve smyslu § 478 OZ64, neboť je přesvědčena, že vůli zůstavitele bylo učinit ji dědičkou s dědickým podílem na pozůstalosti ve výši odpovídající polovině hodnoty uvedených nemovitostí a proto by soud s ní měl jednat jako s dědicem ze závěti zůstavitele ze dne 29. 7. 1992“¹³⁵ Navrhla proto, aby NS usnesení odvolacího soudu zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení.

NS zhodnotil dovolání jako přípustné a opodstatněné. Poté se zabýval otázkou, komu svědčí dědické právo ze zákona, označil tak manželku zůstavitele J. Č. a děti zůstavitele A. Č., M. Č. A Mgr. Y. P.. Podotkl, že účastníci nijak nezpochybnili, že by pravá vůle zůstavitele nebyla v souladu s jazykovým výkladem obsahu testamentu. Není pochybnost v určitosti a srozumitelnosti závěti, tudíž se jedná o otázku právní a ne skutkovou, jak správně zhodnotily soudy nižšího stupně.

Odvolací soud dospěl k závěru, že „příkaz zůstavitele obsažený v závěti ze dne 29. 7. 1992, aby pozůstalý syn M. Č. vyplatil A. Č. polovinu hodnoty nemovitostí označených

¹³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2013, sp. zn. NS 21 Cdo 2214/2012.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2013, sp. zn. NS 21 Cdo 2214/2012

v závěti, představuje podmínku podle § 478 OZ64, která nemá žádné právní následky.“¹³⁶ Dovolatelka s tímto závěrem soudu nesouhlasí, protože má za to, že ji zůstavitel stanovil dědičkou ze závěti.

NS konstatoval, že „za podmínku v závěti, která nemá právní následky, nelze považovat ani ustanovení, jež stanoví dědici povinnost vyplatit peněžní podíly dalším osobám. Toho, komu má být podle závěti zůstavitele vyplacena peněžitá částka, lze důvodně považovat za dědice, a tedy za účastníka dědického řízení. Takto ustanovený dědic je zůstavitelovým dědicem jako každý jiný závětní dědic s tím, že jeho dědické právo se omezuje na peněžitou výplatu dědického podílu a je odvozeno od majetku, který nabývá vyplácející dědic (popřípadě majetku, který může být v závěti přímo určen). Přesahuje-li určená výše výplaty obvyklou cenu tohoto majetku nabývaného vyplácejícím dědicem, má dědic výplaty nárok jen na poměrnou část svého podílu. Není-li předmětem dědictví majetek, z něhož je výplata odvozena, nelze toho, kdo měl výplatu obdržet, považovat za dědice“¹³⁷

Na základě výše zmíněného závěru NS rozhodl, že rozhodnutí odvolacího soudu není v souladu s ustálenou judikaturou a jeho názor, že příkaz zůstavitele, aby závětní dědic M. Č. vyplatil A. Č. peněžitou částku je podmínkou dle § 478 OZ64, která nemá právní účinky, není správný. Proto NS usnesení KS v Českých Budějovicích zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Toto usnesení NS plně vyhovuje dosavadní rozhodovací praxi a jeho základ vychází ze stanoviska NS z roku 1968, podle kterého se řídila rozhodovací praxe týkající se podmínek přes 40 let.¹³⁸ K významu a obsahu zmíněného stanoviska NS z roku 1968 podrobněji níže. Dosavadní rozhodovací praxe měla tendenci ukrývat podmínky pod jiné instituty dědického práva, které OZ64 povoloval. Závěr usnesení NS se tímto přiblížil k pojetí NOZ, ale musím uznat, že dost nešťastným způsobem, protože fakticky se stále jedná o podmínku. Díky tomuto bude tento judikát v navazující soudní praxi nepoužitelný, neboť jej dnešní právní úprava překonává a celém jeho rozsahu.

3.2.2 Rozsudek NS SSR ze dne 23. 7. 1983, sp. zn. NS SSR 2 Cz 56/83¹³⁹

Další judikát, který je třeba zmínit v souvislosti s vedlejšími doložkami konkrétně s podmínkami obsaženými v závěti je rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky (dále jen „NS SSR“).

¹³⁶ Usnesení NS ze dne 18. 6. 2013, sp. zn. NS 21 Cdo 2214/2012.

¹³⁷ Právní věta usnesení NS ze dne 18. 6. 2013, sp. zn. NS 21 Cdo 2214/2012.

¹³⁸ Rozbor a zhodnocení notářské praxe v řízení o dědictví a v řízení o registraci smluv, projednané a schválené usnesením plána NS z 21. 2. 1967, Pls 1/67. In Sborník směrnic, usnesení, rozborů a zhodnocení soudní praxe plána a prezidia Nejvyššího soudu 1965-1967, Praha: Nejvyšší soud ČSSR, 1974, s. 552.

¹³⁹ Publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod číslem R15/1985.

Zůstavitel Š. P. zemřel dne 13. 5. 1982, zanechal dvě listiny napsané vlastní rukou podepsané dne 18. 1. 1981 označené jako „splnomocnenie“ a „pozostalostné prehlásenie“. Možnými dědici po zůstaviteli Š. P. jsou ze zákona jeho děti E. H., Š. P. a J. P.. Na základě pozůstalostního prohlášení, které můžeme z hlediska formálního i materiálního označit jako holografní závěť, přichází v úvahu závětní dědicové J. K., E. Č. a J. B.. V závěti zůstavitel žádá, aby „u nehnuteľností (rodinná vilka v R. čp. 21 so záhradou) bola rozdelená hodnota ich predaja v korunách podľa týchto dielov: 3 diely deti E. H., Š. P. a J. P., 1 diel J. K., 1 diel J. B. a 1 diel E. Č.". Ve zplnomocnění pověřil J. Č., aby "likvidoval všetky movitosti v dome v R. čp. 21, nakoľko jeho deti bývajú ďaleko. Po úplnej likvidácii všetkých movitostí môže sa predat horemenovaný dom podľa podielov".¹⁴⁰

Státní notářství v Rožňavě provedlo potřebné úkony a dospělo k závěru, že movitosti ze zůstavitelova majetku připadají dceři E. H.. Ta je povinna vyplatit své sourozence Š. P. a J. P. a testamentárního dědice E.Č.. Zůstavitelovy nemovitosti připadají do podílového spoluvlastnictví dětí zůstavitele E. H., Š. P. a J. P., kdy každému připadá podíl o velikosti 1/3. Státní notářství také stanovilo E. H., Š. P. a J. P. povinnost vyplatit závětní dědice J. K., E. Č. a J. B..

Proti tomuto rozhodnutí podaly děti zůstavitele odvolání s námitkami proti platnosti holografní závěti ze dne 18. 1. 1981, podle nich zůstavitel v závěti disponuje majetkem, který nevlastní, konkrétně s finanční hotovostí získanou z prodeje rodinného domu se zahradou. „Povolať niekoho za dediča veci alebo peňažnej sumy, ktorá v poručiteľovom majetku nie je, je vlastne podmienkou, ktorá je podľa ustanovenia § 478 OZ64 neplatná.“¹⁴¹ Odvolatelé vytýkali rozhodnutí státního notářství další obsah jako nesprávně určenou cenu nemovitostí. Další výtky odvolatelů ovšem nejsou relevantní pro mou práci, proto se jimi nebudu dále zabývat. Děti zůstavitel žádaly, aby odvolací soud zrušil rozhodnutí státního notářství a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

KS v Košicích jako soud odvolací zrušil rozhodnutí státního notářství a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Ve svém odůvodnění uvedl, že „pozůstalostní prohlášení a zplnomocnění, které zůstavitel zanechal, nemají náležitosti platných závěti dle § 476 OZ64, neboť zůstavitel nebyl v době smrti vlastníkem hotovosti, kterou měl za prodej nemovitostí utržit a určil, ať si ji dědicové rozdělí, ale byl vlastníkem nemovitostí samotných. Proto odvolací soud posoudil

¹⁴⁰ Rozsudek NS SSR ze dne 23. 7. 1983, sp. zn. NS SSR 2 Cz 56/83.

¹⁴¹ Tamtéž.

zanechané závěti jako neplatné na základě faktu, že zůstavitel v nich disponoval majetkem, který v čase smrti nevlastnil.¹⁴²

Generální prokurátor Slovenské socialistické republiky podal proti usnesení KS stížnost pro porušení zákona. NS SSR rozhodl o této stížnosti tak, že byl rozhodnutími nižšího soudu a státního notářství porušen zákon. NS SSR mimo jiné konstatoval, že závěr odvolacího soudu ohledně platnosti závěti zůstavitele Š. P. není správný s odůvodněním, že „zůstavitel má možnost v závěti určit závětním dědicům podíly nebo věci a práva, které jim mají připadnout (§ 477 OZ64). Pokud by zůstavitel zanechal určitou věc závětnímu dědici a tato věc by v čase jeho smrti již nebyla v jeho vlastnictví, byla by závěť neplatná. V tomto případě však zůstavitel ve své závěti testoval nemovitosti rodinný domek v R. se zahradou, které v době smrti byly jeho vlastnictvím; proto nelze považovat závěť za neplatnou.“¹⁴³ NS SSR dále uvádí, že je při zkoumání platnosti závěti a při jejím výkladu třeba brát na zřetel vůli zůstavitele a také okolnosti, při kterých zůstavitel testament sepisoval, odpovídající socialistickému soužití s ohledem na ustanovení § 35 odst. 2. OZ64, v tehdejší znění. NS SSR na úplný závěr konstatuje, že „Poručitel Š. P. vlastnil v čase urobenia závetu i v čase smrti nehnuteľnosti a tie zanechal svojim dedičom. Vsunuté slová "hodnota predaja v Kčs" sú vlastne závetcom pripojené podmienky k závetu v tom zmysle, že ak sa nehnuteľnosť odpredá, dostanú dedičia peňažnú hodnotu predanej nehnuteľnosti podľa v záвете určených podielov.“¹⁴⁴ Ustanovení § 478 OZ64 nepřipouští jakékoliv podmínky a proto NS SSR na úplný závěr uvedl, že se k této podmínce nepřihlíží, protože nesmí být dědic zbytečně omezen v nakládání se zděděným majetkem.¹⁴⁵

Rozhodnutí NS SSR zde dokazuje nepřípustnost podmínek v závětích stanovené OZ64. NS SSR jasně konstatuje, že nesmí docházet k omezování dědice v nakládání s dědictvím. Navíc podmínka v závěti uvedená v tomto rozhodnutí jasně nevede k obtěžování dědice, nýbrž jen dokazuje pravou vůli zůstavitele. Tedy prodat nemovitosti a finanční částku získanou prodejem rozdělit mezi dědice. Tento judikát bude naprosto překonán a to hlavně díky silnému uplatňování zásady autonomie vůle testátora a také díky samotné dikci dnešního civilního kodexu.

¹⁴² Rozsudek NS SSR ze dne 23. 7. 1983, sp. zn. NS SSR 2 Cz 56/83.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Rozsudek NS SSR ze dne 23. 7. 1983, sp. zn. NS SSR 2 Cz 56/83.

¹⁴⁵ Tamtéž.

3.3 Úvahy de lege lata

Na první pohled by se zdálo, že první zmíněný judikát z roku 2013 je v nesouladu s § 478 OZ64 a některé faktické podmínky NS ve svých rozhodnutích povoluje jistým krkolomným způsobem s odůvodněním, že se nejedná o podmínku, nýbrž jde o povolání dědice či jiný institut, který byl v OZ64 povolen. Zásahu na závěrech těchto judikátů má již zmiňované stanovisko NS vydané již v roce 1968, které upravuje možnost platného uznání vedlejších doložek v závěti i přes znění § 478 OZ64, které naprosto vylučuje podmínky.¹⁴⁶ Toto stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR naprosto nepochopitelným způsobem vykládá ustanovení § 478 OZ64 takto: „Ustanovenie § 478 O. z. o tom, že akékoľvek podmienky pripojené k závetu nemajú právne následky, nebráni tzv. všeobecnému náhradníctvu. Podmienkami v zmysle ustanovenia § 478 O. z. treba rozumieť iba obmedzenia, príkazy a zákazy, ktoré podľa vôle závetu majú obmedziť dedičov vo voľnej dispozícii s jeho majetkom.“¹⁴⁷ NS ČSSR tímto dal právní relevanci podmínkám v závěti, a to pouze těm, které jsou ve prospěch dědice. Ty, jež by byly v neprospěch dědice, jsou stále bez právních účinků. NS ČSSR tak nad rámec zákona vykládá zákaz uvedení podmínek v závěti. Od vydání tohoto stanoviska NS ČSSR se jim nižší soudy řídily, aniž by kdokoliv jakkoliv namítal správnost a vhodnost takového závěru NS ČSSR, což je patrné také z komentovaných znění OZ64, které u § 478 vymezují výjimky, které nejsou považovány za podmínky.¹⁴⁸ V. Bednář vyjádřil ve své publikaci nesouhlas se zmiňovaným stanoviskem a dlouhodobou špatnou rozhodovací praxí, dle něj „celá problematika souvisí s tím, že rozhodovací praxe NS dlouhodobě nestaví na výkladu zákona, ale na vytváření vlastního práva podle své představy, a to bez ohledu na normativní text zákona.“¹⁴⁹ S názorem V. Bednáře musím naprosto souhlasit, právní úprava OZ64 a následný výklad NS je značně zavádějící až krkolomný a proto se domnívám, že je jen správně, že stanovisko NS ČSSR z roku 1968 bude novou právní úpravou a na ni navazující judikaturou překonáno.

Dnes účinná právní úprava dědického práva umožňuje platně obsáhnout vedlejší doložky v testamentu. Vzhledem k tomuto faktu se stanou oba výše uvedené judikáty

¹⁴⁶ Rozbor a zhodnocení notářské praxe v řízení o dědictví a v řízení o registraci smluv, projednané a schválené usnesením plána NS z 21. 2. 1967, Pls 1/67. In Sborník směrnic, usnesení, rozborů a zhodnocení soudní praxe plána a prezidia Nejvyššího soudu 1965-1967, Praha: Nejvyšší soud ČSSR, 1974, s. 552.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Podrobněji FIALA, Josef, KINDL, Milan. *Občanský zákoník: komentář-1. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 802 (§ 478); ŠVESTKA, Jiří, JEHLIČKA, Oldřich, ŠKÁROVÁ, Marta. *Občanský zákoník: komentář*. 10. vydání, Praha: C. H. Beck, 2006, s. 719-720 (§ 478).

¹⁴⁹ BEDNÁŘ: *Testamentární dědická poslušnost...*s. 85.

obsoletními. Soudní praxe se nebude moci relevantně opírat o závěry NS, nýbrž nutně musí reagovat na diskontinuitu soukromoprávních předpisů.

Vedlejší doložky v závěti se stanou v praxi snadno a často aplikovanou a pro laickou veřejnost řekla bych až přirozenou součástí závětí.¹⁵⁰ S tímto předpokladem se dá usuzovat, že začnou na soud napadat podání, která budou tuto materii obsahovat a civilní soudy se budou muset touto problematikou zabývat. Domnívám se, že prvorepubliková literatura a judikatura se stane pro soudní praxi přínosným zdrojem, a proto bych chtěla v souvislosti s vedlejšími doložkami zmínit jedno prvorepublikové rozhodnutí NS ČSR ze dne 21. 5. 1937, Rv I 2045/35.¹⁵¹

Žalobce zapůjčil paní F. 5000,- Kčs v roce 1927. Paní F. pořídila závěť, ve které odkázala veškeré své jmění žalované obci s příkazem, aby mimo jiné zřídila v domě zůstavitelky jesle do dvou let od úmrtí zůstavitelky. Zůstavitelka zemřela v roce 1929. Žalobce se v pozůstalostním řízení nepřihlásil se svou pohledávkou s odůvodněním, že paní F. odkázala jmění na dobročinné účely, tak aby jmění nebylo zmenšeno. Když se ale v roce 1932 žalobce dozvěděl, že žalovaná obec nesplnila příkaz zůstavitelky ze závěti - do dvou let od úmrtí zřídít v obci jesle, přihlásil svou pohledávku do probíhajícího řízení mezi závětní dědičkou – žalovanou obcí a zákonnými dědici. Obec a zákonní dědicové uzavřeli smír, na základě kterého byla obec zproštěna povinnosti zřídít jesle.

Žalovaná obec se bránila proti žalobnímu návrhu tím, že díky uzavřenému smíru není dědičkou po paní F. a nabyla majetek z jiného titulu než dědického - titulu vyrovnání nároků. Dále poukázala na skutečnost, že žalobce se proti ní nemůže domáhat nároku, protože prohlásil, že se své pohledávky bude domáhat jen na zákonných dědicích, do jejichž rukou pozůstalost přešla. Dalším argumentem žalované byl fakt, že i kdyby žalobní nárok existoval, žalobce nemá nárok na jeho zaplacení, protože žalovaná obec veškerý výtěžek z pozůstalosti oddělila od obecního majetku a zřídila účelový fond pro vybudování jeslí. Tedy není možnost nakládat s financemi v tomto fondu k jinému účelu než zřízení jeslí, ke kterému potřebuje schválení okresního výboru. Obec se nakonec brání tím, že splnila co nejbližší příkaz zůstavitelky.

Soud prvního stupně žalobu zamítl, i když s žalovanou obcí ne zcela souhlasil. Argument obce, že není testamentární dědičkou, nepotvrdil a oponoval, že je jak aktivně tak pasivně legitimována jako dědička, přičemž uzavření smíru nemění její postavení. Soud se

¹⁵⁰ Viz BEDNÁŘ, Václav. In FILIPOVÁ, Kateřina. Anketa: *Jaký je hlavní přínos nového dědictví? V čem jsou největší výhody nových institutů dědění podle odborníků z praxe?* [online]. Pravniradce.cz, 25. 7. 2013 [cit. 31. 3. 2017]. Dostupné na <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-60301870-jaky-je-hlavni-prinos-noveho-dedictvi>>.

¹⁵¹ Viz VÁŽNÝ, František. *Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských, roč. 1-26*. Praha: Právnické vydavatelství, 1919 – 1945. č. 16126, s. 667- 670.

s žalovanou ztotožňuje v názoru, že příkazu zůstavitelky vyhověla co nejlíže, jak to stanovuje §710 OZO¹⁵², protože ji po uzavření smíru napadla jen část pozůstalostního jmění, nemůže splnit příkaz zcela. Navíc podotknul, že žalované obci bylo zřízení jeslí v domě zůstavitelky úředně zakázáno ze zdravotních a technických důvodů a má tedy za to, že žalovaná obec splnila svou povinnost vyplývající z testamentu, díky čemuž žalobce nemá nárok žádat po žalované zaplacení zapůjčené částky. Žalobce proti rozhodnutí podal odvolání, ale odvolací soud se ztotožnil s názorem soudu prvního stupně a žalobu zamítl.

Žalobce poté ve věci podal dovolání. NS ČSR nesouhlasil s rozhodnutími nižších soudu, dal žalobci za pravdu a jeho žalobu uznal. Dovolací soud se opírá o § 699 OZO, který vymezuje, že *výminky možné a dovolené, lze práva na nich závislého nabyti jen přesným jejich splněním*.¹⁵³ V dikci tohoto zákona nenalezneme žádné možnosti náhražky či úlevy z podmínky, která je zůstavitelem stanovena. NS ČSR má za to, že žalobce správně poukazuje na skutečnost, že není rozhodné, jak žalovaná obec podmínku zůstavitelky splnila, nýbrž je podstatné, zda podmínka byla či nebyla splněna. Proto není správný názor nižších soudů, opírající se o § 710 OZO. Žalobce se vzdal právního nároku na zaplacení pohledávky jen pro případ, že žalovaná obec splní příkaz v závěti zůstavitelky. Ten podle § 699 OZO nesplnila, a proto NS ČSR vyhověl žalobě.

Prvorepublikové rozhodnutí NS ČSR může být vodítkem pro rozhodování dnešních soudů v případných sporech týkajících se vedlejších doložek v závěti. Tento institut není úplnou novinkou v našem právním řádě a vzhledem k faktu, že dnešní úprava je velmi blízká právní úpravě OZO se domnívám, že i tehdejší judikatura, jako např. rozhodnutí NS ČSR ze dne 21. 5. 1937, Rv I 2045/35 zmiňované, je pro stávající rozhodovací praxi přínosná.

¹⁵² § 710 OZO: „Nemůže-li býti příkaz přesně splněn, musí se hleděti, aby mu alespoň pokud možno přibližně bylo vyhověno. Nemůže-li se ani tak státi, podrží přece obtížená osoba, co jí bylo pořizemím zůstaveno, pokud nevychází ze zůstavitelovy vůle opak. Kdo se učinil sám neschopným, splniti příkaz, pozbývá, co mu bylo pořizemím zůstaveno.“

¹⁵³ § 699 OZO.

4 Zrušení závěti

Poslední kapitola této diplomové práce se věnuje zrušení závěti. Stejně jako předchozí zmiňované instituty, je i tento dost problematický a se změnou právní úpravy dojde i ke změně pojetí zrušení závěti. NOZ upravuje materii zrušení testamentu v §§ 1575-1581. Zrušením závěti můžeme chápat, stejně jako jeho pořízení, jako jednostranný projev vůle pořizovatele. Takové právní jednání akorát bude směřovat ke zrušení platnosti posledního pořízení.¹⁵⁴ Dikce zákona vymezuje dva způsoby zániku závěti. § 1575 odst. 2. NOZ uvádí, že závěť se zrušuje odvoláním nebo pořízením pozdější závěti.

Pořízení nové závěti jak se zmiňují autoři J. Svoboda a O. Klička je pak vhodné v případě, že testátor chce zachovat část původní závěti, protože dřívější závěť bude nadále platná v rozsahu, v jakém může vedle závěti pozdější, tedy novější obstát. Neplatné budou pouze části závěti, které se vylučují (§ 1576 NOZ).¹⁵⁵ Zůstavitel může tak snadno měnit obsah závěti, případně jej doplňovat a měnit. Autor L. Muzikář doplňuje, že k následkům zrušení dřívější závěti tou pozdější dochází přímo v důsledku platnosti nové závěti, i když tak zůstavitel neučinil výslovně.¹⁵⁶

Druhým způsobem jak zrušit závěť je odvolání takového jednostranného právního jednání. Zákon připouští dvě možnosti jak dojít k absolutní neplatnosti posledního pořízení – výslovné odvolání závěti a odvolání konkludentní, neboli mlčky. Je potřebné upozornit, že i tento projev vůle navenek, odvolání závěti, bude přípustný a platný jen v případě, že jej zůstavitel učiní osobně, není zde možné zastoupení.¹⁵⁷ U výslovného odvolání závěti zákon vyžaduje, aby takový projev vůle byl učiněn ve formě předepsané pro pořízení závěti.¹⁵⁸ Autoři komentáře k NOZ podotýkají, že musí být naplněna některá ze zákonných forem závěti, ale nemusí nutně odvolání závěti následovat formu závěti, jež ruší. Je tedy možné, aby holografní závěť byla platně zrušena např. závětí allografní či závětí ve formě veřejné listiny.¹⁵⁹

Konkludentní odvolání závěti ve své publikaci V. Bednář definuje jako „faktickou likvidaci listiny, na níž byla závěť sepsána, nebo takový zásah do listiny, jež vede k zneplatnění závěti celé nebo její části (např. přeškrtnutí závěti)“.¹⁶⁰ Pro odvolání závěti mlčky zároveň platí,

¹⁵⁴ SVOBODA, KLIČKA: *Dědické právo v praxi* ..., s. 81.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické právo podle nového občanského zákoníku. In SUCHÁ, Ludmila, MOKRÝ, Antonín (ed). *Sborník přednášek a článků k novému občanskému zákoníku (2013-2014)*. Praha: PS JČP, 2014, s. 141.

¹⁵⁷ Srov. Rozsudek NS ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006.

¹⁵⁸ § 1577 NOZ.

¹⁵⁹ FIALA, DRÁPAL a kol: *Občanský zákoník...*, § 1576, s. 271-272.

¹⁶⁰ BEDNÁŘ: *Testamentární dědická poslušnost...*, s. 137.

že je nezbytné, aby zůstavitel právně jednal v úmyslu takovou závěť zrušit.¹⁶¹ Zákon vyžaduje, aby testátor v případě několika stejnopisu pro platnost odvolání závěti zrušil všechny stejnopisy takového posledního pořízení.¹⁶² § 1579 NOZ upravuje odvolání testamentů ve formě veřejné listiny a v úřední úschově. Pořídil-li zůstavitel závěť ve formě veřejné listiny, považuje se za odvolanou v případě, kdy je zůstaviteli vydána, o tomto následku musí být testátor poučen. Je nezbytné upozornit, že u závěti, která byla uloženo do úřední úschovy, její vydání nemá stejné právní účinky a nepovažuje se vydáním za odvolanou.

§ 1580 NOZ navazuje na pořízení nové závěti a tím zneplatnění, byť i částečné, závěti dřívější. Toto ustanovení se zabývá případy řešené v minulosti judikaturou a specifikuje případy, kdy zůstavitel pořídí novou závěť a následně tuto zruší, s tím, že dřívější zůstane zachována. Pak tato závěť dřívější nepozbyde platnosti a hledí se na ni, jako by nebyla zrušena.

4.1 Právní úprava zrušení závěti v jednotlivých občanských zákonících

Již z předchozích kapitol této diplomové práce je zjevné, že současná právní úprava zcela nekoresponduje s předchozími civilními kodexy. I když dnešní úprava zrušení závěti v NOZ je podobná jako v zákoníku z roku 1964, ale co se týče obsahu je daleko rozsáhlejší a přesnější. Autoři J. Mikeš a L. Muzikář kritizují fakt, že tomuto institutu je v OZ64 věnována pouze malá pozornost a věnují se mu jen dvě věty z § 480 OZ64, což je opravdu málo proti jiným právním řádům.¹⁶³ Civilní kodex z roku 1950 byl, co se týče zrušení testamentu, stejně strohý jako OZ64 a tuto problematiku upravuje v jediném ustanovení § 553 OZ50. Oproti OZ64 v druhém odstavci tohoto paragrafu stanovuje stejné možnosti pro zrušení vydědění.

V právní úpravě platné od 1. 1. 2014 je zrušení závěti obsaženo v části třetí, hlavě třetí v díl druhém, oddílu druhém a pododdílu čtvrtém, konkrétně v § 1575 – 1581 NOZ. Jak jsem již naznačovala, dikce zákona je rozšířená a zpřesněna tak, aby se v praxi předcházelo sporným situacím a následným soudním sporům. Obzvlášť je třeba klást důraz na § 1580 NOZ, který mění princip platnosti dřívější závěti oproti pozdější závěti, která je následně zrušena. Zde se NOZ navrácí k OZO a jeho § 723, který upravuje tzv. obživnutí závěti. VN37 ve svém § 542 obsahoval podobnou úpravu jako OZO. Dřívější závěť bude platná v případě, že zůstavitel zruší závěť pozdější a dřívější testament uchová a nevyjde najevo jiná zůstavitelova vůle. Odpověď na otázku, co si představit pod pojmem uchovat závěť, nalezneme právě ve zmiňovaném § 723 OZO, který označuje uchování jako „nechat neporušené“. Autoři komentovaného znění NOZ

¹⁶¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 291.

¹⁶² §1578 NOZ.

¹⁶³ MIKEŠ, MUZIKÁŘ: *Dědické právo: praktická příručka...*, s. 102.

k tomuto dodávají, že závěť zůstane u schovatele, v úschově notářské či v dispozici samotného pořizovatele.¹⁶⁴

4.2 Jednotlivá rozhodnutí k zrušení závěti

Opět musím konstatovat, že s rozšířením a specializací nové právní úpravy musí nutně dojít v soudní praxi ke změnám, které se přiblíží k pojetí soukromoprávních vztahů a uplatňování principů typických pro moderní občanské zákoníky jiných evropských zemí. V poslední kapitole této diplomové práce uvádím jedno zásadní rozhodnutí Městského soudu v Praze a následně uvádím nástin vývoje judikatury pro futuro.

4.2.1 Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 5. 1980, sp. zn. Co 127/80¹⁶⁵

Přestože je usnesení MS v Praze více jak třicet let staré, bylo stěžejní pro posuzování korelace několika závětí a pro samotný výklad § 480 OZ64.

Zůstavitel pořídil tři holografní závěti. První pořídil dne 18. 5. 1968, druhou pořídil dne 19. 7. 1972 a třetí pořídil dne 23. 5. 1975 s tím, že obsahově nemohly vedle sebe obstát. Zůstavitel zrušil část třetí závěti a to tím způsobem, že přeškrtl část textu týkající se ustanovení manželky jako spoluvlastníka rekreační chaty a ponechal pouze příkaz, aby po prodání chaty vyplatila určité finanční částky synovci a neteřím. Státní notářství příslušné ve věci v prvním stupni rozhodlo, že platnou je závěť druhá, pořízená 19. 7. 1972. s tím, že tato závěť oživila, protože zůstavitel zrušil část závěti pozdější. Podle druhé závěti zůstavitel ustanovil své neteře dědičkami spoluvlastnického podílu k rekreační chatě a vlastníkem zbylého majetku se měla stát jeho manželka.

Manželka zůstavitele však s tímto rozhodnutím nesouhlasila a odvolala se proti němu s názorem, že státní notářství nesprávně posoudilo úmysl zůstavitele v pořízení poslední vůle a jeho pravý úmysl. Dle odvolatelky si zůstavitel „uvědomil křivdu, již se na manželce dopouštěl v předchozích závětích“, což byl pravý důvod jejich zrušení.¹⁶⁶ Také zpochybnila konvalidaci druhé závěti, která neměla oporu ve znění tehdejšího zákona a nelze jej ani dovozovat z § 480 OZ64, což dle jejího názoru způsobilo pochybení státního notářství. Odvolatelka byla se svým podáním úspěšná a tak MS v Praze jako soud odvolací rozhodnutí státního notářství zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Odvolací soud zhodnotil skutkový stav a k němu dodal, že třetí zůstavitelem pořízená závěť je neplatná nejen v části, kdy ji testátor přeškrtl, ale že je od počátku neplatná, neboť

¹⁶⁴ FIALA, DRÁPAL a kol: *Občanský zákoník...*, § 1580, s. 277.

¹⁶⁵ Publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod číslem R15/1985.

¹⁶⁶ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 5. 1980, sp. zn. Co 127/80.

obsahuje podmínku, která je podle tehdejší právní úpravy nepřijatelná a zneplatňuje testament ji obsahující dle § 478 OZ64. Na základě závěru, že jsou všechny závěti zůstavitele neplatné, přichází v úvahu pouze intestátní dědická posloupnost a jedinou dědičkou by se tak stala manželka zůstavitele. Dle MS v Praze závěr státního notářství o obnově druhé závěti je nesprávný. V usnesení přímo zdůvodňuje, že se nejedná o konvalidaci – nápravu nedostatků vadného nebo neúplného právního úkonu. Dále konstatuje, že „ze zákona nevyplývá, že by následky zrušení mohly být odstraněny zrušením pozdější závěti, a že by se tedy existence zrušeného právního úkonu mohla takto obnovit. Takovou obnovu jednou zaniklého právního úkonu bez přímé právní úpravy v zákoně nelze jinak dovodit.“¹⁶⁷ MS v Praze podpořil tento závěr i tím, že zmínil právní úpravu OZO, která takovou obnovu přímo připouštěla a výkladem a contrario vysvětluje, že tím, že OZ64 výslovně neupravuje ustanovení o obnovení dřívější závěti, bylo úmyslem zákonodárce úmyslně nepřipustit takovou obnovu testamentu. Na základě shora uvedeného MS v Praze rozhodnutí státního notářství zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

4.3 Úvahy de lege lata

NOZ se v úpravě zrušení závěti vrací k liberálním civilním zákoníkům, čímž také musí nutně dojít ke změně soudní praxe. Výše zmíněné rozhodnutí, byť je staršího data, bylo stále aplikovatelné až do konce roku 2013. S příchodem NOZ dochází k nemožnosti použití tohoto judikátu, přičemž hlavním důvodem tohoto závěru je samotné znění § 1580 NOZ, které připouští tzv. obživnutí závěti. Samotné rozhodnutí MS v Praze poukazuje na skutečnost, že právní úprava OZ64 je rozdílná od OZO a protože NOZ se v této problematice přímo inspirovalo § 723 OZO, pak je logická neaplikovatelnost tohoto rozsudku.

Sice je zde stále možnost zrušit závěť stejnými způsoby jako dříve a hlavní princip zůstává s předchozími dvěma občanskými zákoníky totožný, fakt, že je možné obnovit platnost závěti dřívější je novinkou po dlouhých letech a bude působit v praxi problémy. V jistém ohledu nám do budoucna bude pro výklad obživnutí závěti nápomocná judikatura z dob účinnosti OZO, kterou nalezneme ve Vážného sbírce a obdobně také komentované znění tohoto právního předpisu. Výklad § 1580 NOZ je ovšem již teď problematický a soudní praxe se bude muset vypořádat s prvním problémem, a to je samotné znění tohoto paragrafu, neboť obsahuje vyvratitelnou právní domněnku – má se za to, že dřívější závěť nepozbyla platnost a dále právní

¹⁶⁷ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 5. 1980, sp. zn. Co 127/80.

fikci – hledí se na ni, jako by nebyla zrušena.¹⁶⁸ Komentář k NOZ uvádí možné řešení a zohledňuje hlavní zásadu dědického práva – vyhovět co nejvíce vůli zůstavitele obsažené v § 1494 odst. 2 NOZ. Proto autoři R. Fiala a K. Beerová se kloní k závěru, že primární je vyvratitelná právní domněnka, u které je možné použít důkaz opaku tak, aby v případném sporu o určení dědického práva mohli účastníci dokázat, že zůstavitel neměl zničením pozdější závěti v úmyslu obnovit platnost dřívějšího testamentu.¹⁶⁹ S autory komentáře k NOZ naprosto souhlasím, avšak i zde je dán prostor pro soudní rozhodování a až následná praxe ukáže, jaký výklad tohoto ustanovení bude v praxi uznán.

Z hlediska výše uvedeného judikátu je potřeba se zaměřit na obživení dřívější závěti, neboť se domnívám, že tento institut bude činit v soudní praxi obtíže a to nejen z důvodu nejasného výkladu § 1580 NOZ, ale také samotné podstaty obživení. Autoři komentovaného znění NOZ doporučují, aby zůstavitel při odvolání novější závěti zřetelně vymezil, zda si přeje, aby jeho dřívější závěti obžily či nikoliv a tím se předešlo pochybnostem o jeho vůli.¹⁷⁰ Profesor E. Svoboda se vyjadřuje k odvolání závěti tak, že jde vlastně o negativní závěť a samozřejmě zdůrazňuje, že pokud je zůstavitel naživu může nakládat se svou poslední vůli jakkoli, tedy ji i zrušit a znovu obnovit jiné pořízení pro případ smrti.¹⁷¹

Domnívám se, že níže zmíněná prvorepubliková rozhodnutí budou klíčovým zdrojem pro budoucí rozhodovací praxi, protože reflektují problematiku obživení či zrušení dřívější závěti, i když souvisí s dovětky. Můžeme je použít i dnes na úpravu testamentů díky poslední větě § 1498 NOZ.¹⁷² Z Vážného sbírky budou konkrétně v této problematice použitelné dva judikáty publikované pod čísly 2121 a 3126.

Prvorepublikové rozhodnutí ze dne 20. 12. 1922, Rv I 739/22 se týkalo platnosti dovětku, který nebyl pořízen ke konkrétní závěti a časově předcházel závěti v pořadí druhé.¹⁷³ Toto rozhodnutí NS ČSR silně reflektuje autonomii vůle zůstavitele, a proto se domnívám, že při dnešním pojetí a posílení pravé vůle zůstavitele, bude i toto rozhodnutí inspirací pro soudní praxi. Skutkově zůstavitel pořídil první závěť, ve které odkázal své hospodyně 70 000,- Kčs. V roce 1918 zůstavitel sepsal dovětek, v němž odkázal hospodyně zařízení dvou světnic. V roce 1920 následoval druhý testament, ve kterém zůstavitel pořídil o celém svém jmění a prohlásil, že hospodyně se chová nedbale a proto obdrží pouze 10 000,- Kčs.

¹⁶⁸ Podrobněji MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva...*, s. 77 a násl.

¹⁶⁹ FIALA, DRÁPAL a kol: *Občanský zákoník...*, § 1580, s. 277-278.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 278.

¹⁷¹ SVOBODA, Emil, *Dědické právo*, Praha: Vesmír, 1921, s. 39.

¹⁷² § 1498 NOZ, poslední věta: „Co je stanoveno o závěti, platí obdobně i o dovětku.“

¹⁷³ VÁŽNÝ, František. *Rozhodnutí nejvyššího soudu...*, č. 2121, s. 1221-1223.

Hospodyně se soudně domáhala platnosti dovětku z roku 1918, protože byla toho názoru, že v testamentu z roku 1920 měl pořizovatel v úmyslu jen snížit částku, kterou hospodyně po jeho smrti obdrží a ponechat dovětek z roku 1918 v platnosti. Soud prvního stupně její žalobu zamítl s odůvodněním, že tento dovětek je zrušen závětí z roku 1920 a to na základě § 713 a 714 OZO, neboť si odporují a z pozdější závěti není zřejmé, že by zůstavitel měl v úmyslu ponechat dovětek v platnosti, ba právě naopak s ohledem na zůstavitelovo výslovné poukázání na nedbalé chování žalobkyně.

Proti tomuto rozhodnutí se žalobkyně odvolala a se svým odvoláním byla ve věci úspěšná. Odvolací soud rozporoval, že nelze použít při interpretaci druhé závěti pouze jazykový výklad, ale je třeba přihlížet ke všem relevantním okolnostem a zjistit tak pravou vůli zůstavitele. Na základě § 713 OZO¹⁷⁴ druhé části věty první dovodil, že pozdější závěti se neruší dovětek z roku 1918, protože se na tento dovětek v testamentu z roku 1920 nijak nepoukazuje a výslovně jej neruší. Soud druhého stupně souhlasil se žalobním návrhem hospodyně, že dovětek z roku 1918 je platný, nijak neodporuje pozdější závěti a proto jej závěť z roku 1920 neruší.

Žalovaná strana podala proti rozhodnutí odvolacího soudu dovolání k NS ČSR, nicméně ten dovolání nevyhověl. Dovolací soud se ztotožnil se závěrem odvolacího soudu a přisvědčil, že dovětek z roku 1918 nebyl zrušen závětí z roku 1920. Zároveň NS ČSR nesouhlasí s odvolacím soudem v aplikaci § 714 OZO. Dle NS ČSR zmiňované ustanovení nelze na tento případ použít, neboť se zabývá zrušením dřívějšího odkazu pozdějším odkazem, což není v dané věci relevantní, protože neodpovídá na otázku jaký vliv má pozdější závěť na dřívější dovětky. Dovolací soud konstatuje, že zmiňovanou problematiku OZO neupravuje a proto je na soudní praxi ji upravit a dochází k závěru, že pokud není dovětek vázán na určitou závěť (dřívější), pozdější závěť neruší a má se za to, že je platným, pokud zůstavitel nepochybně neprojeví vůli jinou.

Dalším rozhodnutím z dvacátých let minulého stolení, které bude použitelné pro úpravu NOZ, je rozhodnutí ze dne 6. 11. 1923, Rv I 1162/23.¹⁷⁵ Tento judikát také upravuje problematiku dovětku a proto je lze použít i na testamenty. Právní nárok žalobce pana Jaroslava opět souvisí s obživenutím dovětku a promítá se zde také zásada autonomie vůle zůstavitele. Domnívám se, že tento judikát bude nesmírně přínosným při výkladu dnešního ustanovení

¹⁷⁴ § 713 OZO věta první: „Dřívější závěť se zrušuje pozdější platnou závětí nejen co do ustanovení dědice, nýbrž i co do ostatních ustanovení, pokud zůstavitel nedá v pozdější zřejmě seznaní, že má dřívější zůstatí zcela nebo částečně v platnosti.“

¹⁷⁵ VÁŽNÝ, František. *Rozhodnutí nejvyššího soudu...*, č. 3126, s. 1748-1749.

§ 1580 NOZ. Skutkově zůstavitel pořídil během svého života celkem dvě závěti. V první závěti ze dne 2. 12. 1919 pořizovatel mimo jiné určil, že pan J. dostane doživotně byt, stravu a služebné za celý rok a na oplátku se pan Jaroslav bude starat o zůstavitelovo hospodářství, ale v případě, že se pan J. ožení, o toto dědictví přijde. Druhou závět' zůstavitel pořídil 22. 12. 1919, ta se věcně shodovala se závěti první, avšak byl vynechán odkaz panu J.. Ten podal žalobu, že odkaz je platný dle prvního testamentu a žalovaní jsou povinni jej vyplatit z jeho právního nároku.

Sodu prvního i druhého stupně žalobu pana J. zamítl, přičemž odvolací soud svůj výrok odůvodnil tím, že obě zmiňované listiny nejsou závětmi v pravém smyslu, ale pouze dovětky, protože nesplňují obsahové náležitosti dané pro testament. Dále souhlasil se soudem prvního stupně, že je třeba v souladu s § 714 OZO posoudit korelaci daných dovětků a dospěl k závěru, že dovětek první je v rozporu s druhým dovětkem, tudíž pozdější dovětek ruší dovětek dřívější. Odvolací soud dále konstatuje, že zůstavitel nechal obsahově dovětky totožné a výhradně změnil jen odkaz vůči žalobci a je tedy logické a nemohl sledovat jiný účel, než že chtěl zneplatnit právě tuto část zakládající žalobní návrh pana J.. Jaká pohnutka, vedla zůstavitele k sepsání pozdějšího dovětku, není rozhodující, podstatné je, že jej platně pořídil. Pan J. se dovolal proti rozhodnutí odvolacího soudu.

NS ČSR však dovolání nevyhověl a přiklání se k závěrům soudů nižších stupňů, navíc doplňuje odůvodnění: „Nebylo potřebí, by zůstavitel v pozdějším dovětku výslovně zrušil ustanovení, do něho nepřevzaté, postačí úplně, že se o něm nezmínil takovým způsobem, že by se dalo souditi, že ponechává je v platnosti.“¹⁷⁶

Oba zmíněné judikáty upravují problematiku platnosti vícero pořízeních pro případ smrti jednoho zůstavitele, konkrétně, zda obživně platnost dřívějšího z nich zrušením novějšího pořízením. Dnešní právní úprava obživnutí připouští, obávám se však, že v praxi s tímto institutem nastanou značné problémy. § 1580 NOZ, který upravuje materii obživnutí závěti, obsahuje vyvrátitelnou právní domněnku, která umožňuje neobživnutí dřívější závěti v případě, že dědici dokážou, že zůstavitelovou vůlí nebylo ponechat dřívější testament v platnosti. V rozhodovací praxi pak nastane problém, kdy zůstavitel pořídí závěti např. tři a více. Může nastat případ, kdy testátor pořídí v pořadí třetí závět', jež svým obsahem bude odporovat závěti v pořadí druhé, avšak nebude popírat obsah závěti v pořadí první. Obživně v takovém případě závět', která byla zůstavitelem napsána jako první? Autoři komentáře k NOZ R. Fiala a K. Beerová tuto problematiku zmiňují, ale předpokládají, že závěti pozdější vždy zruší tu

¹⁷⁶ VÁŽNÝ, František. *Rozhodnutí nejvyššího soudu...*, č. 3126, s. 1748-1749.

předešlou, tzn. že v každé závěti zůstavitel pořídí o celém svém jmění.¹⁷⁷ S tímto předpokladem nemohu souhlasit, protože nemůžeme předpokládat, že testátor bude vždy pořizovat závěť o celém svém majetku. Mám za to, že ve výše zmíněném příkladu třech závětí jednoho zůstavitele bude rozhodovací praxe postupovat opět v souladu s nejsilnější zásadou dědického práva - autonomií vůle zůstavitele a zachování pravé vůle testátora. Proto se domnívám, že nelze jednoznačně a obecně učinit v této otázce závěr, který by byl univerzální pro všechny případy. Civilní soudy rozhodující v těchto věcech budou muset hledět na obsahy jednotlivých testamentů a dovozovat logickým výkladem vůli zůstavitele, aby ji zachovali v co největší míře. Obávám se ale, že častým problémem bude obstat v dědickém řízení, protože jak jsem výše poznamenala, právní účinky porízení mortis causa nastávají až po smrti zůstavitele. Na případné dědice pak připadá nelehký úkol dokázat pravou vůli zůstavitele, což se v mnoha případech bude jen těžko dokazovat. Problematika obživení závěti bude v rámci rozhodovací praxe ještě velmi diskutovaným tématem a až relevantní judikaturou bude dovršen tento institut.

¹⁷⁷ FIALA, DRÁPAL a kol: *Občanský zákoník...*, § 1580, s. 277.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo analyzovat dřívější judikaturu týkající se určitých institutů obsažených v závětech a pomocí účinné právní úpravy obsažené v NOZ vyjasnit důvody nutných změn v rozhodovací praxi civilních soudů, které tento občanský zákoník vyvolá a nastítnit možná východiska pro budoucí judikaturu.

Rozsáhlá rekodifikace občanského práva a s tím i oblasti práva dědického vedla k několikanásobnému rozšíření právní úpravy upravující soukromé vztahy. Úprava dědického práva se nejen rozšířila, ale primárně zdokonalila. Výslovná právní úprava některých dříve sporných institutů je dle mého názoru nesmírným přínosem civilního kodexu. Liberální úprava dědického práva obsažená v NOZ, kde je primárně posílena autonomie vůle zůstavitele, také ustoupila od přílišné formálnosti speciálně v případě závětí a přiblížila se evropským standardům v úpravě soukromoprávních vztahů.

Při hlubším zkoumání problematiky použitelnosti stávající judikatury pro futuro jsem dospěla k závěru, že existuje mnoho rozhodnutí soudů, která jsou překonána samotným zněním NOZ. Např. v případě datace, NOZ opouští konstrukci data jako obligatorní náležitosti a tím odpadá problém, zda datum v ověřovací doložce může být považováno za datum sepsání závětí. Navzdory tomu se obávám, že přílišná benevolence zákonodárce dikce zákona týkající se datace testamentů povede k jiným problémům, např. několik závětí jednoho zůstavitele bez data, zde si můžeme vzít příklad ze zahraniční judikatury jako např. z Polska.

Povolení vedlejších doložek v závěti vede také k velkým myšlenkovým změnám v rámci rozhodovací praxe. Judikatura zakazující podmínky se stane nepoužitelnou. Zároveň se stane obsoletní nesmyslné stanovisko NS z roku 1968, podle kterého soudy donedávna naprosto bezmyšlenkovitě rozhodovaly a připouštěly podmínky ve prospěch dědice a vedlejší doložky v neprospěch dědice nepřipouštěly. A to i přes zákaz veškerých vedlejších doložek v závěti upravený v § 478 OZ64. V tomto směru je inspirací prvorepubliková judikatura, jejíž obsah bude použitelný pro dnešní úpravu vedlejších doložek a to ať se bude jednat o podmínky, příkazy či doložení času.

Poslední problematika, kterou jsem se zabývala, bylo zrušení závětí a institut, který se navrácí do dnešní právní úpravy civilního kodexu z OZO, tzv. obživnutí závětí. Opět jsem se snažila naznačit možné řešení některých budoucích problémů s poukázáním na znění OZO a judikaturu k němu příslušející. Zmínila jsem se o problematice znění § 1580 NOZ, kde není jasné, proč paragraf obsahuje jak vyvratitelnou právní domněnku a v druhé části právní fikci, co se tedy má v právní praxi upřednostňovat. Došla jsem k závěru, že na základě hlavní

zásady dědického práva a to je autonomie vůle, měla by významově do popředí vstoupit vyvratitelná domněnka. Zabývala jsem se také důkazní tísní, která může nastat v případě dokazování pravé vůle zůstavitele. Obávám se, že otázka takového dokazování je naprosto individuální záležitostí a nedá se nijak zevšeobecnit.

Na závěr je třeba uvést, že civilní soudy rozhodující ve všech výše zmíněných případech budou muset hledět na obsahy jednotlivých testamentů a dovozovat logickým výkladem vůli zůstavitele, aby ji zachovali v co největší míře dle požadavku § 1494 NOZ. Mám za to, že častým problémem bude obstát ve sporném řízení, a to hlavně z toho důvodu, právní účinky pořízení mortis causa nastávají až po smrti zůstavitele. Na případné dědice pak připadá nelehký úkol dokázat pravou vůli zůstavitele, což se v mnoha případech půjde jen těžko dokazovat.

NOZ mění závratným způsobem pojetí datace závěti stejně jako vedlejších doložek obsažených v testamentech stejně jako zrušení závěti a některé jeho konkrétní instituty, proto je naprosto žádoucí, aby se změnila také rozhodovací praxe civilních soudů a reflektovali tyto změny ve svých rozhodnutích. K dovršení jednotlivých institutů v této diplomové práci zmíněných bude zapotřebí ještě mnoho rozhodnutí nižších soudů a převážně soudu nejvyššího, neboť do té doby mohou probíhat pouze diskuze teoretické a můžeme maximálně poukazovat na judikaturu zahraniční a prvorepublikovou. Navzdory inspiracím z dob minulých a ze zahraničí bude naprosto klíčové, jak budou rozhodovat zdejší a nynější soudy, protože se domnívám, že rozhodnutí sto let stará nemohou zcela korespondovat s dnešní dobou. Bylo by v závěru této práce troufale tvrdit, že jsem vyřešila problémy, které v praxi nastanou. NOZ je účinný teprve třetí rok a až delší doba účinnosti NOZ přinese relevantní judikaturu, která jednotlivé problémy náležitě vyřeší.

Zdroje

- BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 301 s.
- BEZOUŠKA, Petr, HULMÁK, Milan a kol. *Soudní judikatura ve světle NOZ*, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 748 s.
- DVOŘÁK, Jan a kol. *200 let Všeobecného zákoníku občanského*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, 687 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*, 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2014, 360 s.
- FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník: komentář IV, Dědické právo (§1475 až 1720)*. Praha: C. H. Beck, 2015, 648 s.
- FIALA, Josef, KINDL, Milan. *Občanský zákoník: komentář-1. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 904 s.
- HOLUB, Rudolf, *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, 380 s.
- HULMÁK, Milan, BEZOUŠKA, Petr a kol. *Stará judikatura ve světle nových zákonů*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2012, 518 s.
- KADLECOVÁ, Marta a kol. *Vývoj českého soukromého práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 213 s.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995. 386 s.
- KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníky*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 233 s.
- KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. IV. Právo rodinné; V. Právo dědické*; doplnil ANDRES, Bedřich.; editor SPÁČIL, Jiří, 3. doplněné vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 139 s.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2010, 276 s.
- MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007, 351 s.
- MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011, 432 s.
- Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí – Díl 7, Dánsko-Dřevce, Praha: Argo, 1997, 957 s.

- PIETRZYKOWSKI, Krzysztof (ed). *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450-1088.* Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2013, 1076 s.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Díl III., (§§ 531 až 858).* Praha: V. Linhart, 1936, 680 s.
- Sborník směrnic, usnesení, rozborů a zhodnocení soudní praxe plána a prezidia Nejvyššího soudu 1965-1967, Praha: Nejvyšší soud ČSSR, 1974, 671 s.
- SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku.* Praha: Linde, 2013, 151 s.
- SUCHÁ, Ludmila, MOKRÝ, Antonín (ed). *Sborník přednášek a článků k novému občanskému zákoníku (2013-2014).* Praha: PS JČP, 2014, 270 s.
- SVOBODA, Emil, *Dědické právo,* Praha: Vesmír, 1921, 104 s.
- SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi.* Praha: Beck, 2014, 408 s.
- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník: Komentář. Svazek IV., (§1475 až 1720).* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 728 s.
- ŠVESTKA, Jiří, JEHLIČKA, Oldřich, ŠKÁROVÁ, Marta. *Občanský zákoník: komentář.* 10. vydání, Praha: C. H. Beck, 2006, 1465 s.
- TAUCHEN, Jaromír, SCHELLE Karel. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů.* Ostrava: Key Publishing, 2012, 1019 s.
- TILSCH, Emanuel. *Občanské právo: Část všeobecná.* Editor Jiří SPÁČIL. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 157 s.
- VÁŽNÝ, František. *Rozhodnutí nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských, roč. 1-26.* Praha: Právnické vydavatelství, 1919 – 1945.
- VOJÁČEK, Ladislav a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí, 1. díl.* Brno: MUNI Press, 2012, 615 s.

Odborné články

- DADUOVÁ, Martina, HORÁK, Ondřej. *Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace. Ad Notam,* 2016, roč. 22, č. 1, s. 8-13.
- ELIÁŠ, Karel. *Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. Ad Notam,* 2009, roč. 15, s. 41-45.
- ELIÁŠ, Karel. *Rekodifikace občanského práva v postmoderní době. Právní rozhledy,* 2008, roč. 15, č. 1, s. 1-10.

ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, roč. 9, č. 5, s. 97-104.

FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu NOZ, *Právník*, 2008, roč. 147, č. 11, s. 1203-1216.

KŘIVSKÁ, Miloslava. Privilegované závěti. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, s. 9-10.

PĚCHA, František. Závěť bez data? To bych nedoporučoval!. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 1, s. 14.

ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 3, s. 3-8.

Judikatura

Rozhodnutí KS v Jihlavě, sp. zn. 4 Co 76/54 et al. HOLUB, Rudolf, *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické*. Praha: Orbis, 157, s. 153.

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 5. 1980, sp. zn. Co 127/80.

Rozsudek NS SSR ze dne 23. 7. 1983, sp. zn. NS SSR 2 Cz 56/83.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004.

Rozsudek NS ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006.

Usnesení NS ze dne 18. 6. 2013, sp. zn. NS 21 Cdo 2214/2012.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 20. 12. 1922, Rv I 739/22 (Vážný č. 2121).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. 11. 1923, Rv I 1162/23 (Vážný č. 3126).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 21. 5. 1937, Rv I 2045/35 (Vážný č. 16126).

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29. 11. 1977, sygn. akt IV CR 494/77.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23. 10. 1992, sygn. akt III CZP 90/92.

Právní předpisy, důvodové zprávy

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československému.

Císařský patent č. 946/1811 z.s., všeobecný občanský zákoník

Osnova z roku 1937; tisk č. 844; Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Praha: Státní tiskárna, 1937.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje OZ64, tzv. Velká novela OZ64.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Ustawa Dz. U. 1964 nr 16 poz. 93 z dnia 23 kwietnia 1964 r., Kodeks cywilny.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s.

Internetové zdroje

Notářská komora ČR, 22. 10. 2014 [cit. 31. 3. 2017]. Dostupné na <https://www.nkcr.cz/casopis-ad-notam/detail/39_173-evidence-pravnich-jednani-pro-pripad-smrti>.

BEDNÁŘ, Václav. In FILIPOVÁ, Kateřina. Anketa: *Jaký je hlavní přínos nového dědictví? V čem jsou největší výhody nových institutů dědění podle odborníků z praxe?* [online]. Pravniradce.cz, 25. 7. 2013 [cit. 31. 3. 2017]. Dostupné na <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-60301870-jaky-je-hlavni-prinos-noveho-dedictvi>>.

KOLMAČKA, Viktor, *O odvolání závěti de lege lata*. iurium.cz, 12. 10. 2016 [cit. 31. 3. 2017]. Dostupné na <<http://www.iurium.cz/2016/10/12/odvolani-zaveti-de-lege-lata/>>

Shrnutí

Diplomová práce je zpracována na téma: „*Nevyužitelnost stávající judikatury týkající se závěti v novém občanském zákoníku (89/2012 Sb.)*“. Cílem této diplomové práce je analyzovat dřívější judikaturu týkající se určitých institutů obsažených v závětech a pomocí účinné právní úpravy obsažené v občanském zákoníku (89/2012 Sb.) vyjasnit důvody nutných změn v rozhodovací praxi civilních soudů, které tento občanský zákoník vyvolá a nastínit možná východiska pro budoucí judikaturu.

Diplomová práce je systematicky rozdělena do čtyřech kapitol. Kapitoly na sebe navazují postupně podle institutů tak, jak je najdeme upraveny za sebou v zákoně. První z nich se věnuje teoretickému vymezení závěti, jejím druhům a vývoji testamentu. V každé další kapitole se již věnuji jednotlivým institutům obsažených v závěti. Po základním vymezení pojmu, vývoji a změnám v právní úpravě, se věnuji dosavadní judikatuře s institutem spojené, následuje úvaha *de lege lata* a nástin předpokládaného vývoje judikatury. Druhá kapitola pojednává o dataci závěti, třetí kapitola obsahuje tematiku vedlejších doložek v testamentu a závěrečná kapitola upravuje zrušení závěti se specifikací tzv. obživnutí závěti.

Summary

Diploma thesis is written up on the topic of: “*The inapplicability of existing judgments related to will in the new Czech civil code (89/2012 Sb.)*”. Its main objective is to analyse former jurisprudence related to certain institutes contained in testaments and with help of active legislation (civil code 89/2012 Sb.) is to clarify main reasons for necessary changes in decision-making activities of civil courts. Another main objective is to outline possible resources for the future jurisprudence.

Thesis is systematically divided into four chapters. First chapter is dedicated to a theoretical definition of testament, its types and its development. In each following chapter I have focused on particular institutes contained in testament. After the basic definition of testament, its development and changes in legislation, I have focused on existing jurisprudence related to this institute. This is followed by *de lege lata reasoning* and presumed development of jurisprudence. Second chapter consists of dating of testament and third chapter contains issue of secondary clauses in testament. Final chapter deals with testament cancellation and so called returning of testament.

Klíčová slova

Testamentární dědická posloupnost, pořízení pro případ smrti, závěť, holografní závěť, allografní závěť, dovětek, datace závěti, vedlejší doložky v závěti, zrušení závěti, obživení závěti.

Key words

Testamentary succession, law of succession, testament, holographic testament, allographic testament, codicil, dating in testament, secondary clauses in testament, testament cancellation, returning of testament.